

ÅRSRAPPORT 2017

Pension for alle pengene

Struktur, idégrundlag og målsætning

Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører (herefter pensionskassen eller ISP) har til formål at tilbyde pensionsordninger til både privatansatte og offentligt ansatte teknikum- og diplomingeniører. Pensionskassen er en selvstændig virksomhed under Finanstilsynets tilsyn.

Pensionsordningerne er i overensstemmelse med IDA's og de offentlige arbejdsgiveres pensionspolitik. Pensionsordningerne sikrer på et kollektivt og solidarisk grundlag medlemmerne og deres nærmeste pårørende, hvis medlemmets indtægt falder bort som følge af invaliditet, dødsfald eller alderspensionering.

Pensionskassen er en virksomhed i stadig udvikling for at sikre, at medlemmerne kan få et pensionsprodukt af høj standard. Pensionskassens bestyrelse har fastlagt følgende idégrundlag for pensionskassen:

Pensionskassen tilbyder teknikum- og diplomingeniører et bredt dækkende pensionsprodukt, der bygger på troværdighed, der er uafhængig af særinteresser, og som sikrer medlemmerne og deres nærmeste pårørende økonomisk tryghed.

Det er afgørende, at det enkelte medlem får en professionel og nærværende betjening, der tager udgangspunkt i det enkelte medlems konkrete situation og behov.

Pensionskassens idégrundlag giver sig udslag i følgende målsætning:

Pensionskassen ønsker at levere en god og bredt dækkende pensionsordning til medlemmerne.

Pensionskassen sætter fokus på medlemmerne og deres behov for både kollektive og individuelle pensionsordninger.

Pensionskassen ønsker at være stabil, fleksibel og serviceorienteret med høj kvalitet i rådgivningen.

Pensionskassen tilstræber en høj moral og social forståelse både i forretningsammenhænge og over for medlemmerne.

Pensionskassen vil være konkurrencedygtig og driftseffektiv. Pensionskassen vil administrere pensionsmidlerne med højt afkast, lave omkostninger og afvejet risiko.

Bestyrelse, revisionsudvalg, direktion, ansvarshavende aktuar og revision

Bestyrelse

Lars Bytoft, Formand

Diplomingeniør, M.IDA. Executive MBA.
Direktør Bytoft Consulting ApS. Direktør i CAV Invest ApS. Valgperiode 2016-2019.

Lars Kehlet Nørskov, Næstformand

Teknikumingeniør. Diplomuddannelse i ledelse.
Konsulent hos FTF. Valgperiode 2017-2020.

Jesper Schiøler, Formand for revisionsudvalget

Bankuddannet. HD i afsætningsøkonomi. Executive MBA, Bankdirektør i Lån & Spar Bank A/S. Valgperiode 2015-2018.

Michael Herold

Ingeniør M.IDA. CBS, Master in Public Governance (MPG). Kundechef Domea.dk. Valgperiode 2015-2018.

Finn Rosendal Larsen

Teknikumingeniør. M.IDA.
Product manager, TDC Wholesale
Udpeget af IDA.

Merete Lykke Rasmussen

Cand.act. og cand.scient.oecon. Ansvarshavende aktuar hos Lægernes Pension. Udpeget af bestyrelsen til 1. juni 2019 med mulighed for genudpegning.

Revisionsudvalg

Revisionsudvalget består af den samlede bestyrelse med **Jesper Schiøler** som formand.

Direktion

Karin Elbæk Nielsen

Administrerende direktør, cand.act.

Ansvarshavende aktuar

Søren Andersen, cand.act.

Uafhængig revisor

Deloitte Statsautoriseret Revisionspartnerselskab ved statsautoriserede revisorer **Jens Ringbæk** og **Morten Jarlbo**.

Medlemsrevisor

Ingeniør **Just Benner Knudsen**.

Forside: Art Basel, Basel, Switzerland

Indholdsfortegnelse

Årsrapport for 2017

Side

Struktur, idégrundlag og målsætning	omslag
Bestyrelse, revisionsudvalg, direktion og ansvarshavende aktuar og revision	omslag
Femårsoversigt, Hoved- og Nøgletal	1
Sammenfatning, pensionskassens hoved- og nøgletal.....	2
Begivenheder i 2017.....	3
Medlemsforhold	6
Investeringsvirksomhed.....	9
Risikostyring og solvens	11
Honorar, øvrige hverv og vurdering af revisionsudvalgsformandens kompetencer.....	12
Lønpolitik	13
Samfundsansvar.....	13
Kønspolitik	13
Ledelsespåtegning	14
Den uafhængige revisors revisionspåtegning	15
Resultat- og totalindkomstopgørelse	18
Balance pr. 31. december	19
Egenkapitalopgørelse og fordeling af resultat	21
Noter til regnskabet	22
Læsevejledning til nøgletal	36

Femårsoversigt - Hovedtal

Alle beløb er anført i mio. kr.	2017	2016	2015	2014	2013
Medlemsbidrag	379	385	391	371	359
Pensionsydelse	-798	-762	-788	-756	-756
Investeringsafkast	915	1.014	141	1.757	687
Investeringsafkast efter pensionsafkastskat	779	860	125	1.507	582
Pensionsmæssige driftsomkostninger, i alt	-15	-12	-11	-11	-14
Pensionsteknisk resultat	-104	-8	94	29	28
Årets resultat før ændring af kollektivt bonuspotentiale og fortjenstmargen	-108	-16	93	63	29
Årets resultat	-94	8	89	66	25
Hensættelser til pensionsaftaler og investeringskontrakter, i alt	15.818	15.379	14.917	15.239	14.194
Egenkapital, i alt	885	979	971	932	866
Aktiver, i alt	17.036	16.724	16.078	16.549	15.370

Femårsoversigt - Nøgletal

	2017	2016	2015	2014	2013
Afkastpct. relateret til gennemsnitsrenteprodukter	1,6%	8,7%	0,4%	22,2%	-0,4%
Afkastpct. relateret til markedsrenteprodukter	7,3%	6,2%	1,1%	8,5%	6,7%
Risiko på afkast relateret til markedsrenteprodukter	3,75	3,75	-	-	-
Omkostningsprocent af hensættelser	0,09%	0,08%	0,10%	0,08%	0,10%
Omkostninger pr. forsikret (kr.)*	1.035	864	828	838	1.064
Egenkapitalforrentning efter skat	-10,1%	0,8%	9,1%	7,3%	3,0%
Solvensdækning ** (urevideret)	263%	327%	232%	403%	409%

Hoved- og nøgletal for årene før 2016 er ikke tilpasset ændringer i ny regnskabsbekendtgørelse for 2016, bortset fra nøgletallet solvensdækning og balancerelaterede hovedtal for 2015.

*) Nøgletallet viser pensionskassens gennemsnitlige omkostninger pr. forsikret. Nøgletallet er ikke et udtryk for, hvad det enkelte medlem betaler af omkostninger, dette fremkommer af ÅOP/ÅOK, som medlemmerne kan se for 2017 på Min Pension.

**) Nøgletallet beregnes som størrelsen af kapitalgrundlaget målt i procent af solvenskapitalkravet. Solvensdækningen er fra og med 2016 beregnet i henhold til Solvens II-reglerne, som trådte i kraft primo 2016, og er derfor ikke sammenlignelig med tidligere år. Nøgletallet solvensdækning er undtaget fra kravet om revision, jævnfør bilag 9 til bekendtgørelse nr. 937 af 27. juli 2015 om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser, og er dermed ikke revideret.

Sammenfatning, pensionskassens hoved- og nøgletal

Medlemmer og pensionister

Antallet af medlemmer af ISP fortsatte med at stige i 2017. Pensionskassen har nu i alt 12.457 medlemmer mod 12.393 sidste år. Stigningen er sket for såvel ikke-pensionerede medlemmer som for pensionister. Pensionisterne udgør nu 5.004 personer mod 4.975 året før.

Medlemsbidrag og pensionsydelse

Medlemsbidragene faldt samlet set i 2017. Medlemsbidragene udgjorde i 2017, 379 mio. kr. mod 385 mio. kr. året før, svarende til et fald på 1,4 pct. Ændringen skyldes primært et fald på 11 mio. kr. i indskud og overførsler fra andre pensionselskaber, mens de samlede løbende medlemsbidrag er steget med 6 mio. kr.

Pensionsydelse steg samlet set i 2017. Pensionsydelse udgjorde i 2017 samlet 798 mio. kr. mod 762 mio. kr. i 2016, svarende til en stigning på 4,8 pct. Stigningen skyldes hovedsageligt en betydelig stigning på 27 mio. kr. i overførsler til andre pensionselskaber og 9 mio. kr. i udbetalte alderssummer, sammenlignet med 2016. De løbende pensionsydelse er på niveau med 2016.

Balance

Balancen for pensionskassen steg i 2017 fra 16,7 mia. kr. til 17,0 mia. kr. Ændringen skyldes primært udviklingen på de finansielle markeder.

Afkast

Afkast før pensionsafkastskat i Garantiorrdningen blev på 1,6 pct. i 2017 og udgør et årligt gennemsnit på 6,5 pct. i perioden 2013-2017.

Afkast før pensionsafkastskat relateret til markedsrenteprodukter blev på 7,3 pct. i 2017, og udgør et årligt gennemsnit på 6,0 pct. i perioden 2013-2017. I nøgletallet indgår hhv. Markedsrenteordningen med et afkast på 7,6 pct. og Seniorordningen med et afkast på 3,0 pct. for 2017.

Bestyrelsen finder det væsentlig at vurdere afkastet over en længere tidshorisont, da pension er langsigtet. Bestyrelsen vurderer, at afkastet, set over en længere tidshorisont, er tilfredsstillende, og afkastet isoleret set for 2017 som tilfredsstillende.

Rentetilskrivningen på de forskellige ordninger

Rentetilskrivningen, der ligger til grund for regulering af pensionerne, opgøres fra 1. december til 30. november, og afviger derfor fra årets afkast. Medlemmer på Garantiorrdningen fik en depotrente på 2,0 pct. efter pensionsafkastskat. Medlemmer på Seniorordningen fik en rente på 1,6 pct. efter pensionsafkastskat, mens medlemmer på Markedsrenteordningen fik en rentetilskrivning mellem 4,4 pct. og 9,7 pct. efter pensionsafkastskat.

Hensættelser

Hensættelserne for pensionskassen steg i årets løb fra 15,4 mia. kr. til 15,8 mia. kr.

Garantiorrdningens hensættelser er faldet med 248 mio. kr. Dette skyldes primært et fald i den retrospektive hensættelse på 169 mio. kr., hvoraf 146 mio. kr. vedrører omvalg til Markedsrenteordningen. Dertil kommer, at Garantiorrdningen siden 1. januar 2007 har været lukket for nyttegning, hvorfor udbetalinger overstiger bidrag og rentetilskrivning. Endvidere er den akkumulerede værdiregulering faldet 64 mio. kr., hvilket hovedsageligt er resultatet af to modsatrettede effekter, nemlig at medlemmerne i forbindelse med omvalget, har fået overført værdien af garantiene til depotet i Markedsrenteordningen, og at levetidsgrundlaget er ændret.

Stigningen i hensættelserne i Markedsrenteordningen skyldes primært tilskrivning af årets positive afkast efter pensionsafkastskat på 711 mio. kr. til depoterne.

Seniorordningens samlede hensættelser er faldet, hvilket skyldes at udbetalinger overstiger bidrag og rentetilskrivning. Seniorordningen har fået tilskrevet et afkast efter pensionsafkastskat på 19 mio. kr.

Administrationsomkostninger

Udgifterne til administration var på 15 mio. kr. i 2017 mod 12 mio. kr. året før.

Målt i kr. pr. forsikret er omkostningerne, i henhold til det regnskabsmæssige opgjorte nøgletal, steget fra 864 kr. i 2016 til 1.035 kr. i 2017. Administrationsomkostninger opgjort som procent af hensættelserne er steget fra 0,08 pct. til 0,09 pct. i 2017.

Stigningen i administrationsomkostningerne skyldes primært arbejdet med implementering af EU Persondataforordningen, samt større IT-projekter i medlemssystemet, herunder e-Boks og ændringen af beregningsgrundlaget i Markedsrenteordningen. Uden disse omkostninger ville det regnskabsmæssige nøgletal have været 917 kr.

Pensionsafkastskat

Pensionskassens pensionsafkastskat udgør 136 mio. kr. for 2017 mod 154 mio. kr. året før.

Årets resultat

Årets resultat blev et underskud på 94 mio. kr. i 2017 mod et overskud på 8 mio. kr. året før. Underskuddet skyldes blandt andet et større tab i Garantiorrdningen, et negativt risikoresultat i Markedsrenteordningen samt en kompensation til invalidepensionister i Markedsrente i forbindelse med ændring af levetider i beregningsgrundlaget.

Begivenheder i 2017

Hensigtserklæring med IDA og DIP

Bestyrelsen har i årets løb brugt en del tid på overvejelser om ISP's fremtid. I starten af året meldte Ingeniørforeningen, IDA, ud, at den ønskede, at de to ingeniørpensionskasser ISP og DIP (pensionskassen for civil- og akademiingeniører) gik sammen i en fusion. I forvejen havde DIP planlagt en fusion med JØP, som er pensionskassen for jurister og økonomer. Bestyrelsens udgangspunkt for en drøftelse af ISP's fremtid var, at et valg skulle tage udgangspunkt i, hvad der ville tjene ISP's medlemmer bedst. Bestyrelsen gik derfor i dialog med både IDA og DIP, og modtog også et tilbud på en fusion med DIP. Bestyrelsen holdt dette op mod et tilbud fra AP Pension, som har administreret ISP siden 2013.

Den efterfølgende dialog mellem ISP, IDA og DIP udmøntede sig i en hensigtserklæring. Her erklærede alle tre parter, at de var enige om at arbejde for at sikre de økonomisk mest fordelagtige ordninger for pensionskassernes nuværende og fremtidige medlemmer i en fælles pensionskasse for akademikere. Første trin er en fusion mellem DIP og JØP, og i trin to er tanken, at ISP - såfremt der fortsat er synergier, og medlemmerne til den tid beslutter det på generalforsamlingen - fusioneres ind.

I overenskomsten 2018 (OK 18) har IDA ønsket, at alle pensionsindbetalinger for ingeniører ansat under IDA's overenskomster sker til DIP. Det er aftalt, at eksisterende ISP medlemmer ansat under IDA's overenskomster bevarer deres ordning i ISP.

Øget regulering

Også i 2017 blev der i administrationen brugt en del kræfter på at sikre, at reglerne i EU-forordningen omkring Solvens II blev fulgt. I 2017 er der blandt andet udarbejdet store risikorapporter, dels til Finanstilsynet, dels til offentligheden. Et omfattende arbejde, der hovedsagelig er udført af outsourcingpartneren AP Pension.

Derudover er 2017 blevet brugt på at forberede den næste store reguleringsmæssige opgave, som er implementeringen af EU's Persondataforordning, der skal være endeligt implementeret i maj 2018. Denne forordning giver blandt andet medlemmerne ret til at få slettet deres data, når de ikke længere er medlem, og forordningen stiller øgede krav til, hvem der har adgang til hvilke data og systemer, og hvordan det er dokumenteret. Outsourcing-partneren AP Pension har ligeledes foretaget hovedparten af dette arbejde.

De finansielle markeder

2017 har afkastmæssigt været et positivt år, med positive afkast på både aktier, kreditobligationer, stats- og realkreditobligationer samt ejendomme.

Særligt aktier oplevede gode markedsafkast. Globale aktier steg 24,7 pct. målt i amerikanske dollar. Men da dollarkursen faldt 12 pct. i løbet af 2017, blev afkastet 9,5 pct. målt i danske kroner. Det havde således afgørende betydning for afkastet, i hvilken grad dollaren blev valutaafdækket. I ISP blev størstedelen af dollaren afdækket, hvilket løftede afkastet. Det er ikke omkostningsfrit at afdække valuta, men i 2017 blev det netto en gevinst.

Den globale økonomi oplevede fremgang i løbet af 2017 i alle dele af verden. Det blev også afspejlet i stigende indtjening i virksomhederne, hvilket var den fundamentale årsag til aktiekursstigninger. Det var de mest cykliske dele af aktiemarkedet, der steg mest, anført af it-aktier og aktier i emerging markets (udviklingslande).

Den nyvalgte præsident i USA Donald Trump var mere pragmatisk end markederne havde forventet i forhold til den globale samhandel, og der kom ikke - som frygtet - handelskrige i 2017, men derimod en markant stigning i verdenshandlen i 2017. I slutningen af 2017 gennemførte den amerikanske kongres en skattereform med blandt andet lavere selskabsbeskatning, som var en medvirkende årsag til, at amerikanske aktier også oplevede høje afkast.

Den amerikanske centralbank hævede den pengepolitiske rente fra 0,5 pct. til 1,25 pct. i løbet af 2017. Alligevel udeblev rentestigninger for obligationer med længere løbetider, hvor 10-årige renter var på samme niveau som ved årets start. Det kan synes bemærkeværdigt også set i lyset af, at den amerikanske centralbank i 2017 annoncerede, at de vil reducere deres beholdning af amerikanske statsobligationer ved ikke længere at geninvestere udløbne obligationer.

I Danmark og Euro landene steg de lange renter svagt med en rentestigning på 0,2 pct. point for 10-årige renter. Den europæiske centralbank fulgte ikke renteforhøjelserne i den amerikanske centralbank, men fastholdt de ledende renter i negativt terræn.

Kursstigninger i 2017 har gjort, at mange af aktivmarkederne har et højere prisniveau end tidligere. Det skyldes til dels de fortsat historisk lave renter, som tvinger investorerne til at tage mere risiko. Bevægelsen fra lempelser til gradvise stram-

ninger i global pengepolitik reducerer afkastpotentialet i 2018, selvom det synkrone opsving i den globale økonomi fortsat vil understøtte aktier, ejendomme og andre reale aktiver.

Åbenhed om afkast

ISP offentliggør på månedlig basis det opnåede afkast i de fem investeringsprofiler, som findes i pensionskassen. Afkastet kan ses på ISP's hjemmeside under afsnittet "Investering". Dermed kan medlemmerne følge med i udviklingen i afkastet i de forskellige investeringsprofiler og derfor bedre vurdere, om de selv har valgt den rigtige investeringsprofil. Det er muligt at skifte investeringsprofil i Markedsrenteordningen månedligt, også efter pensionering.

Markedsrenteordningen

I Markedsrenteordningen tilskrives afkastet til depotterne løbende, og pensionerne reguleres årligt. Der er ingen garantier, og derfor kan afkastet tilskrives fuldt ud til medlemmernes depot. Medlemmerne bærer selv risikoen for blandt andet længere levetider og lave afkast.

Bestyrelsen besluttede at sænke beregningsrenten fra 4,25 pct. til 3,75 pct. med virkning fra 1. juli 2017, for pensionister dog 1. januar 2018. Beregningsrenten er den rente, som anvendes til at fastlægge pensionerne, og den kan betragtes som en forlods rente indtil det endelige afkast tilskrives. Rente- og afkastniveauet på de finansielle markeder er så lavt, at det er sandsynligt, at ISP jævnligt ikke vil kunne opnå et afkast på 4,25 pct. (svarer til 5,0 pct. før pensionsafkastskat), hvorfor beregningsrenten blev nedsat. Det er muligt, at det fremadrettet bliver nødvendigt med yderligere justeringer.

Når beregningsrenten nedsættes, betyder det en ændret udbetalingsprofil på pensionerne. Der indregnes en lavere rente, hvilket betyder, at pensionsudbetalingerne og pensionsprognoserne falder her og nu, men risikoen for, at pensionsudbetalingerne efterfølgende reguleres ned som følge af at det faktiske afkast bliver lavere end beregningsrenten falder naturligt, når beregningsrenten er sat ned. Bestyrelsen har efter en forståelse af medlemmernes ønsker valgt, at beregningsrenten gerne må give en faldende udbetalingsprofil, så de største pensioner udbetales umiddelbart efter pensionering.

ISP's medlemmer lever generelt længere, hvilket er positivt. Men det betyder, at de livsvarige pensioner skal udbetales over flere år, og derfor besluttede bestyrelsen at ændre på de levetidsforudsætninger, der ligger til grund for Markedsrenteordningen og Seniorordningen således, at forudsætningerne bedre tager højde for de stigende levetider. De ændrede forudsætninger blev implementeret i sommeren 2017. Når der indføres nye forudsætninger med længere levetid, skal pensionerne strække over fle-

re år. Det betyder, at pensionsudbetalingerne og pensionsprognoserne falder, mens depoterne er uændrede. Også med levetidsforudsætningerne er det bestyrelsens forventning, at det vil være nødvendigt at justere disse med jævne mellemrum.

Bestyrelsen finder trods ændringerne, at for de fleste medlemmer er Markedsrenteordningen fortsat den mest optimale pensionsordning, da midlerne her kan investeres friere og dermed har medlemmerne mulighed for et bedre afkast. Medlemmerne kan vælge mellem risikoprofilerne Lav Risiko, Mellem Risiko og Høj Risiko, og det er gratis at skifte profil. Hovedparten af medlemmerne har valgt Mellem Risiko.

Garantiordningen

På pensioner i Garantiordningen tilskrives en depotrente. Denne har siden 2012 været på 2 pct.. Afkastet har i 2017 været 1,2 pct. efter pensionsafkastskat. Der er ydelsesgaranti i Garantiordningen, så den lave depotrente og det lave afkast medfører ikke ændringer i pensionerne her og nu.

I Garantiordningen betyder ydelsesgarantien også, at pensionerne ikke umiddelbart sættes ned pga. stigende levetider. I stedet afsættes yderligere midler på kollektiv basis til sikring af den livsvarige udbetaling. Disse finansieres ud af årets afkast, buffere og i sidste ende egenkapitalen, hvorved der oparbejdes en gæld til egenkapitalen.

De stigende levetider og den øgede regulering samt den oparbejdede gæld til egenkapitalen bevirker, at pensionerne i Garantiordningen kun i yderst begrænset omfang kan forvente en positiv regulering af pensionerne fremadrettet. Uden regulering vil pensionerne tabe købekraft, det vil sige, at den reale pension vil falde over årene.

Seniorordningen

Seniorordningen, der er et markedsrenteprodukt, blev den 1. januar 2013 opdelt i en grundpension med en ydelsesgaranti på renten og en ugaranteret tillægspension. Der er fra 2015 indført betaling for garantien i Seniorordningen. Betalingen for garantien i Seniorordningen blev nedsat pr. 1. januar 2017 fra 0,5 pct. til 0,4 pct. af depotet. Fra 1. januar 2018 er betalingen yderligere nedsat til 0,2 pct. af depotet.

Fra 1. januar 2017 får Seniorordningen tilskrevet afkastet til pensionerne løbende, som for Markedsrenteordningen. Som det er anført under Markedsrenteordningen, har bestyrelsen besluttet at ændre levetidsforudsætningerne. Dette omfatter også Seniorordningen og vil betyde, at udbetalingsprofilen ændres, og pensionsudbetalingerne og pensionsprognoserne falder, mens depoterne er uændrede.

Omvalg

ISP har i efteråret 2017 givet medlemmerne mulighed for at vælge sig over i Markedsrenteordningen fra Garantiordningen og fra Seniorordningen. I november 2017 besluttede bestyrelsen at sætte denne mulighed på pause, indtil nogle tekniske afklaringer har fundet sted.

ISP tilbyder firmapension til ingeniørvirksomheder

Med en firmapensionsordning hos ISP kan virksomheden tilbyde ISP's attraktive ordning og vilkår til alle ansatte i virksomheden også til de medarbejdere, der ikke er ingeniører.

Årlige omkostninger i procent og kroner (ÅOP/ÅOK)

Opgørelsen af ÅOP/ÅOK sker ud fra de samlede omkostninger til administration og investeringsforvaltning. Der indgår altså både de direkte omkostninger, som det enkelte medlem betaler fra sin pensionsordning, og de overordnede omkostninger, som pensionskassen afholder, f.eks. omkostninger til formueforvaltning.

Opgørelsen af ÅOP/ÅOK bliver både foretaget for det enkelte medlem og for pensionskassen samlet. Medlemmerne kan se deres ÅOP/ÅOK for 2017 på Min Pension fra primo juni 2018. Hvis man sammenligner ÅOP/ÅOK, er det vigtigt at tage oplysningerne med et vist forbehold og være opmærksom på, at en lidt højere ÅOP eksempelvis kan opvejes af et højere afkast – måske ikke i de enkelte år, men på sigt. Det samlede ÅOP/ÅOK for pensionskassen forventes offentliggjort på isp.dk omkring 1. juni 2018.

Kommunikation

Bestyrelsen har fokus på, hvordan ISP kommunikerer til medlemmerne og på de ressourcer, der er forbundet hermed, både i relation til miljøet og i relation til at medvirke til lavere administrationsomkostninger til glæde for medlemmerne. Derfor anvender bestyrelsen elektronisk kommunikation i videst muligt omfang.

Som et nyt tiltag i 2017 har ISP gjort det muligt for medlemmerne at tilmelde ISP i deres e-Boks, og få breve og meddelelser fra pensionskassen i e-Boks. Medlemmerne har taget godt i mod dette initiativ,

som skal lette medlemmernes kommunikation, sikre at ISP også på dette område er klar til EU Persondataforordningen samt fortsætte den digitale udvikling af ISP og dermed spare portoudgifter.

ISP udsendte i 2017 seks elektroniske nyhedsbreve til de medlemmer, der har tilmeldt sig dette. Nyhedsbrevet er populært blandt medlemmerne, hvilket ISP kan se ved, at ca. 70 pct. åbner det ved hver udsendelse. ISP opfordrer alle medlemmer til at tilmelde sig nyhedsbrevet på isp.dk.

ISP måler medlemmernes tilfredshed hvert år ved at udsende et link til et spørgeskema til medlemmer, der har opgivet e-mailadresse på Min Pension. I juni 2017 deltog 1.271 medlemmer i undersøgelsen. Resultatet viste, at tilfredsheden blandt medlemmer i ISP er faldet en smule fra 2016. Medlemmernes samlede tilfredshed med ISP er 4,9 på en skala fra 1 til 7, mod 5,2 i 2016. Gennemsnittet i pensionsbranchen er 5,1. Medlemmerne er især positive over for medlemsportalen Min Pension, som får karakteren 5,7 på en skala fra 1 til 7. Derudover vurderer medlemmerne ISP's evne til at overholde aftaler, levere konkurrencedygtige priser og et højt serviceniveau højt.

I 2017 gentog ISP succesen med at afholde temamøder forud for generalforsamlingen i april. I efteråret blev der endvidere holdt tre medlemsmøder i henholdsvis Middelfart, Århus og København. Her fortalte bestyrelsesformand Lars Bytoft og direktør Karin Elbæk Nielsen blandt andet om status på ISP's fremtid, ændringer i Markedsrenteordningen, medlemstilfredshedsundersøgelsen og udviklingen i afkast, herefter svarede de på spørgsmål fra medlemmerne.

ISP's medlemssystem leveres af it-leverandøren Keylane, der som en del af aftalen har til opgave at sikre den løbende vedligeholdelse og opdatering af systemet. I slutningen af 2017 har ISP og Keylane indgået en ny aftale om de fremtidige leverancer.

Begivenheder efter regnskabsperiodens udløb

Der er fra balancedagen og frem til dags dato ikke indtrådt forhold, som forrykker vurderingen af årsrapporten.

Medlemsforhold

Medlemsbestanden stiger fortsat - også for ikke-pensionerede medlemmer, hvilket er i overensstemmelse med bestyrelsens intention om at øge antallet af medlemmer i pensionskassen. Antallet af pensionister er stigende, hvilket skyldes den aldersmæssige sammensætning af pensionskassens medlemmer. Der er ca. 3.200 hvilende medlemmer i pensionskassen, dvs. medlemmer, der ikke indbetaler, og som ikke er på pension.

Medlemmer (antal)	2017	2016	2015
Bidragbetalende	4.386	4.420	4.393

Antallet af bidragbetalende medlemmer er faldet 0,7 pct. fra 2016 til 2017. For Garantiordningen og Seniorordningen er antallet af bidragbetalende medlemmer faldende, fra hhv. 579 til 514 og 27 til 15. I Markedsrenteordningen er antallet af bidragbetalende medlemmer steget fra 3.814 i 2016 til 3.857 i 2017.

Medlemmer og pensionister 2013-2017

Medlemmer	2017	2016	2015	2014	2013
Ikke-pensionerede medlemmer *	8.582	8.533	8.384	8.285	8.078
Alderspensionister **	3.794	3.786	3.729	3.634	3.518
Invalidepensionister	81	74	68	75	73
Medlemmer i alt	12.457	12.393	12.181	11.994	11.669
Pensionister					
Alderspensionister **	3.794	3.786	3.729	3.634	3.518
Invalidepensionister ***	81	74	68	75	73
Ægtefællepensionister	1.056	1.033	1.000	959	926
Børnepensionister	73	82	83	94	92
Pensionister i alt	5.004	4.975	4.880	4.762	4.608

* Ikke-pensionerede medlemmer er opgjort inklusiv 725 medlemmer, der har et eller flere opsparingsprodukter og supplerende ophørende livrente.

** Alderspensionister er opgjort inklusiv 122 pensionerede medlemmer, der har et opsparingsprodukt og supplerende ophørende livrente.

*** Invalidepensionister overgår til alderspension, når de bliver 67 år.

Reguleringen af pensionen den 1. januar 2018

Pensionerne til pensionisterne bliver reguleret én gang årligt, den 1. januar.

Markedsrenteordningen

Reguleringen af pensionen i Markedsrenteordningerne pr 1. januar 2018 skete på baggrund af det opnåede afkast i perioden fra den 1. december 2016 til den 30. november 2017. Rentetilskrivningen var 9,7 pct. for investeringsprofilen Markedsrente høj, 7,0 pct. for Markedsrente mellem og 4,4 pct. for Markedsrente lav. Alle afkast er efter pensionsafkastskat.

Afkastet har afgørende betydning for reguleringen af pensionen på Markedsrenteordningen, men også udviklingen i prisen for forsikringer (levetider) og udviklingen i omkostninger påvirker reguleringen såvel positivt som negativt. Da der er indregnet en rente på 3,75 pct. på forhånd (4,25 pct. indtil 1. juli 2017 for ikke-pensionerede og hele året for pensionerede), vil pensionisterne som udgangspunkt opleve en opregulering af pensionerne, idet rentetilskrivningen har været højere end beregningsrenten. Men nedsættelsen af beregningsrenten, som anvendes til at fastsætte udbetalingerne, og ændringen af levetiderne trækker i

2017 den modsatte vej, hvorfor de fleste pensionister vil opleve at deres pensioner er faldet pr 1. januar 2018.

Seniorordningen

Rentetilskrivningen i Seniorordningen blev på 1,6 pct. efter pensionsafkastskat, hvilket betyder, at pensionerne typisk reguleres ned.

Garantiordningen

Medlemmer på Garantiordninger fik en depotrente på 2,0 pct. p.a. efter pensionsafkastskat.

Ingen medlemmer i Garantiordningen har fået en mindre pension, da ydelsesgarantierne fastholder pensionen også når depotrenten er lavere end de renter, som indgår i beregningsgrundlaget. Undtaget herfra er de pensionister på Garantiordningen, der ved pensionering valgte pensionen udbetalt med et tillæg, og således valgte en individuel udbetalingsprofil.

Årets rentetilskrivning fremgår af depotoversigten for 2017, som kan ses ved at logge på Min Pension.

Administrationsomkostningerne

Pensionskassens medlemmer betaler et månedligt fast gebyr, en omkostningssats af indbetalinger samt en omkostningssats af det opsparede depot. Fra den 1. januar 2018 har bestyrelsen besluttet at ændre omkostningssatserne, således at der ikke længere betales omkostninger, for den del af depotet, som overstiger 2,0 mio. kr. mens det månedlige gebyr stiger fra 30 til 40 kr.

Øvrige omkostningssatser er uændrede. Der opkræves derudover forskellige andre gebyrer, hvoraf gebyr ved overførsel er reguleret. Pensionskassen arbejder på, kontinuerligt at kunne beholde det lave omkostningsniveau.

Omkostningsresultat

Det samlede omkostningsresultat udviser et underskud på 2,1 mio. kr., heraf er underskuddet i markedsrente- og Seniorordningen på 1,9 mio.kr. hvilket indgår i driftsresultatet.

Medlemmer og pensionisters fordeling på Markedsrente-, Garanti- og Seniorordning

Antal medlemmer og pensionister	2017	2016	2015	2014	2013
Markedsrenteordning	10.361	10.115	9.766	9.099	8.688
Garantiordning	2.742	2.899	2.994	3.374	3.423
Seniorordning	483	494	504	574	578

Antallet og andelen af medlemmer på Markedsrenteordningen stiger fortsat. Dette skyldes, at alle nye pensionsordninger i pensionskassen fra og med 2007 tegnes på Markedsrenteordningen samt de omvalg, der har været gennemført.

Gruppeforsikringer

Pensionskassen har en 'pakke' med gruppeforsikringer, der består af en sum ved dødsfald, en sum ved invaliditet, en ulykkesforsikring og en sum ved visse kritiske sygdomme.

Gruppelivspriserne for 2018 er nedsat markant for alle, se mere på www.isp.dk.

Sundhedsforsikring

ISP tilbyder medlemmerne sundhedsforsikring til dem selv og familien til en fordelagtig pris. Det betyder hurtigere behandling ved sygdom eller tilskadekomst.

Sundhedsforsikringen kan tegnes af alle medlemmer, og man kan også tegne en sundhedsforsikring til ægtefællen, hvis man tegner en forsikring til sig selv. Børn under 24 år er gratis medforsikret.

ISP køber dækningen hos Mølholm Forsikring A/S, og da de medlemmer, der har tegnet forsikringen, i stigende grad benytter den, har Mølholm Forsikring besluttet at prisen for denne forsikring stiger pr. 1. januar 2018. Se mere om sundhedsforsikringen på ISP's hjemmeside.

Risikoforløbet

Det samlede risikoresultat gav i 2017 et underskud på 41,2 mio. kr. mod et underskud på 51,2 mio. kr. i 2016.

For Garantiordningen har der været et underskud på 7,4 mio. kr. (underskud på 7,0 mio. kr. i 2016)

og for Seniorordningen et underskud på 0,8 mio. kr. (underskud på 2,5 mio. kr. i 2016). For Markedsrenteordningen har der været et underskud på 33,0 mio. kr. (underskud på 41,5 mio. kr. i 2016).

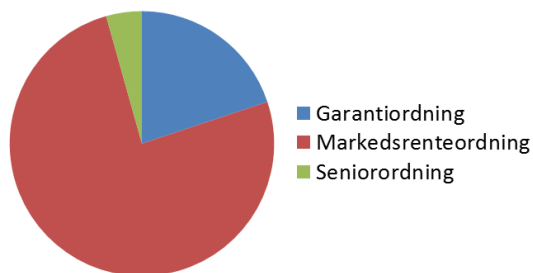
Målsætningen er, at risikoresultatet for de enkelte ordninger skal balancere set over en årrække. For pensionskasser af ISP's størrelse er det nødvendigt at betragte risikoresultatet over en årrække for at danne sig et billede af, om de opkrævede forsikringspræmier er tilstrækkelige til at dække skadesudgifterne. Inden for et enkelt år kan ganske få skader afgøre, om risikoforløbet udviser et overskud eller et underskud. Pensionskassen vurderer løbende størrelsen af forsikringspræmierne som et led i risikostyringen.

Som følge af risikounderskuddet de seneste år, er prisen for risikodækningen ved død ændret fra 1. januar 2017 og igen fra 1. juli 2017. Prisen pr. 1. januar 2017 er ændret for alle ordninger, men rammer primært Markedsrenteordningen og Seniorordningen. Prisændringen pr. 1. juli 2017 rammer udelukkende Markedsrenteordningen og Seniorordningen. Garantiordningen har ydelsesgaranti, og ændrede priser for risikodækninger påvirker derfor ikke ordninger i Garantiordningen i nævneværdigt omfang.

Hensættelser

Pensionskassens formål er at yde pension til medlemmerne. Derfor består størstedelen af forpligtelserne (passivside) af hensættelser, der skal dække de pensionsydelse, som pensionskassen har aftalt med sine medlemmer.

Hensættelser

Som det ses, ligger hovedparten af hensættelserne i Markedsrenteordningen.

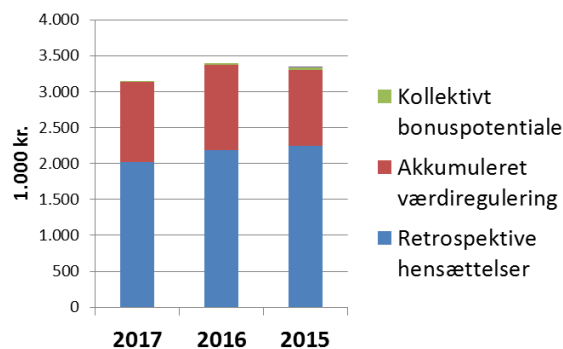
Garantiorrdningen

Pensionshensættelsen i Garantiorrdningen består udover medlemmernes depoter (retrospektive hensættelser) af en akkumuleret værdiregulering og kollektivt bonuspotentiale.

Akkumuleret værdiregulering udtrykker forskellen mellem de forsikringsmæssige hensættelser opgjort til markedsværdi fratrukket kollektivt bonuspotentiale og de retrospektive hensættelser. En positiv akkumuleret værdiregulering fremkommer, når rente-, risiko- og omkostningsparametre, der indgår i opgørelsen af de garanterede ydelser, er styrket i forhold til de tilsvarende parametre i pensionskassens tegningsgrundlag. Herudover påvirkes den akkumulerede værdiregulering, hvis en andel risikomargen er udskilt af kollektivt bonuspotentiale, eller dækket af kapitalgrundlaget.

Kollektivt bonuspotentiale er den del af forsikringstagernes bonusret, som ikke er fordelt til de enkelte.

Nedenfor er vist en tabel over hensættelser i Garantiorrdningen i de seneste tre år.

Pensionskassen har fastsat dødeligheden, der indgår i hensættelserne på Garantiorrdningen, ud fra de metoder, som Finanstilsynet har fastlagt. Den årlige opdatering af modeldødeligheden for ISP gav anledning til en forhøjelse af hensættelserne på 1,5 mio. kr.

Finanstilsynet indfører fra 2018 et benchmark for levetidsforbedringer, som er baseret på 20 års data i stedet for 30 års data. Da udviklingen i levetider er accelereret de seneste 20 år, betyder det, en forventet kraftigere udvikling i levetider. ISPs bestyrelse har for at få de mest retvisende hensættelser til pensionerne valgt at indføre skiftet i benchmark fra 20 til 30 års data allerede pr 31. december 2017. Opdateringen af levetidsforbedringer har inklusiv skiftet fra 30 års data til 20 års data givet anledning til en forhøjelse af hensættelserne i Garantiorrdningen på 76,4 mio. kr.

Investeringsvirksomhed

Investeringspolitik

ISP fører en aktiv og offensiv investeringsstrategi med en kontrolleret risiko. Denne strategi har som målsætning, at medlemmer opnår en tilstrækkelig og attraktiv pension.

Aktiv og offensiv betyder også, at ISP er nær sine investeringer og deltager aktivt på de finansielle markeder for at udnytte de løbende muligheder. Nær betyder samtidig, at ISP udøver aktivt ejerskab for sine investeringer. Udmøntningen af aktivt ejerskab sker i respekt for muligheden for at opnå indflydelse i den enkelte investering enten alene eller i samarbejde med andre investorer, herunder anvendelse af stemmeret i børsnoterede selskaber. Udførelse af strategien skal understøttes af en agil organisation og beslutningskultur samt en villighed til både at til- og fravælge investeringer og investeringsområder.

Kontrolleret risiko betyder, at investeringsrisikoen godt kan være betydelig, men er under konstant overvågning, således at medlemmernes interesser varetages bedst muligt gennem investeringsvalget og administrationen af dette.

Bestyrelsen ønsker, at ISP investerer medlemmernes pensionsopsparing ud fra et langsigtet perspektiv. ISP er af den opfattelse, at en høj andel af aktier, ejendomme og andre risikobehæftede aktiver i investeringsaktiverne på langt sigt vil give et højere afkast på deres pensionsopsparing, end en mindre risikofyldt investering i f.eks. obligationer. Det er endvidere ISP forventning, at medlemmerne bliver kompenseret med et højere afkast ved at acceptere illikviditet for en del af de opsparede midler

ISP investerer endvidere medlemmernes midler efter prudent person-princippet således, at investeringsstrategien for hver ordning opfylder, at:

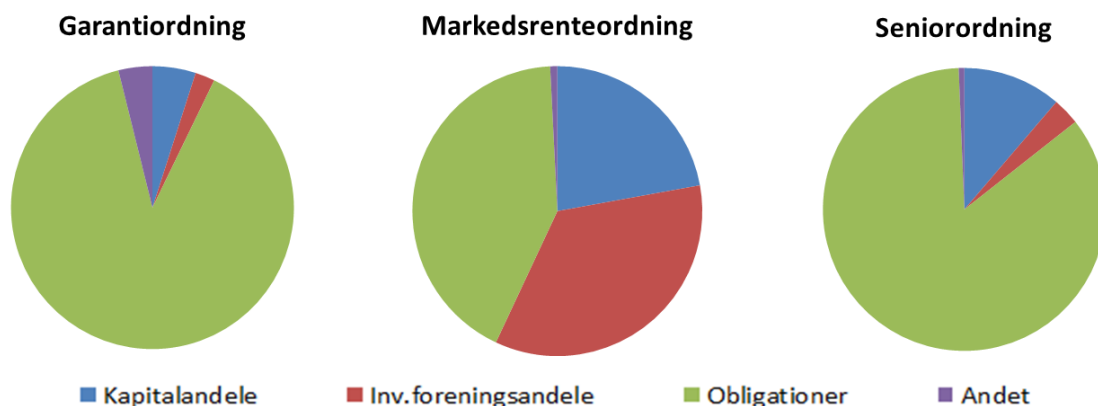
- risikoprofilen er forsøgt tilpasset med, hvad medlemmet er blevet stillet i udsigt og er tilpas robust over for udsving på de finansielle markeder i forhold til det, som medlemmet er stillet i udsigt
- sikre en tilpas grad af risikospredning mellem aktivklasser og inden for hver aktivklasse
- forhindre risici, der er i modstrid med medlemmernes interesser, f.eks. for stor koncentrations- og likviditetsrisici.

ISP's bestyrelse har vedtaget en politik for ansvarlige investeringer, som er gengivet i afsnittet på side 13. Politikken knytter sig op til de internationalt anerkendte FN-principper Global Compact, der blandt andet omhandler menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og korruption. Herudover følger ISP Danmarks officielle politik over for lande og virksomheder, hvor der vedtages sanktioner. Se mere på side 13.

Investeringsaktiver:

Investeringsaktiverne er delt op i fem hovedgrupper svarende til regnskabsposterne i balancen: Kapitalandele (aktier), investeringsforeningsandele, obligationer, investeringsejendomme og andre investeringsaktiver.

Den overordnede aktivsammensætning afspejler, at Garanti- og Seniorordningen er de to såkaldte solvensbærende ordninger, mens Markedsrenteordningen er en ugaranteret ordning, hvor der ikke skal tages de samme hensyn ved fastsættelsen af investeringsstrategien. Aktivsammensætningen i Markedsrenteordningen (mellem) er bestyrelsens bedste bud på en god og veldiversificeret aktivsammensætning, der risikomæssigt matcher, at der er tale om livsvarige pensioner og den samlede aldersfordeling i den samlede bestand.

I Garanti- og Seniorordningen er over 84 pct. af midlerne placeret i stats- og realkreditobligationer, mens den tilsvarende procentsats er ca. 40 pct. i Markedsrenteordningen. Resten af midlerne i Markedsrenteordningen udgøres af investeringer i aktier, kreditobligationer og ejendomme. Ligeledes er varigheden af obligationsbeholdningen højere i Garantiordningen for at sikre, at ISP kan leve op til ydelsesgarantierne. Ved udgangen af 2017 var de samlede investeringsaktiver i pensionskassen målt til markedsværdi på i alt 16,8 mia. kr.

Årets afkast

Afkastet i de enkelte profiler før pensionsafkastskat blev på:

Ordning	2017	2016
Markedsrente Lav	4,6 %	5,2 %
Markedsrente Mellem	7,4 %	6,5 %
Markedsrente Høj	11,2 %	6,9 %
Garantiordningen	1,6 %	8,7 %
Seniorordningen	3,0 %	5,0 %

Investeringsafkast i 2017 på udvalgte aktivtyper

Aktivtype	Pensionskassen	Markedsafkast/ Benchmark
Aktier, noterede og unoterede	12,67 %	8,90 %
Obligationer, Garantiordning og Seniorordning	0,89 %	-
Obligationer Markedsrenteordningen	1,55 %	0,80 %
Ejendomme	7,64 %	5,80 %
Kreditobligationer	-2,54 %	-0,1 %
Lav Volatil Kredit	1,88 %	1,40 %

Afkastet i ovenstående tabel kan ikke sammenlignes med note 15 og 16, eftersom formueopdelingen er en anden.

Obligationers afkastet er vist for både Markedsrenteordningen samt Garantiordningen og Seniorordningen, fordi formålet med investeringerne i disse er signifikant forskellige. Renterisikoen er således væsentligt større for ordninger med garanti.

I Markedsrenteordningen er formålet at optimere afkastet under hensyntagen til den samlede porteføljerisiko. I Garantiordningen og Seniorordningen er det primære formål at reducere solvensrisikoen gennem investeringer i lange statsobligationer således, at varigheden på aktiver og passiver er så ens som praktisk muligt. Derfor er den samlede obligationsandel langt højere i disse ordninger end i Markedsrenteordningen. Dette betyder generelt set højere afkast i år med rentefald, og det modsatte i år med rentestigninger.

Stigende risiko er blevet belønnet i 2017, da aktier og ejendomme har oplevet højere afkast end traditionelle obligationer.

Pensionskassens afkast fra den samlede beholdning af aktier har, sammenlignet med markedsafkastet, været tilfredsstillende.

Obligationers afkastet blev på 1,6 pct. i 2017 for Markedsrente. I ordninger med ydelsesgaranti afdekkes denne garanti med lange statsobligationer og tilsvarende renteinstrumenter.

I tabellen nedenfor er vist pensionskassens investeringsafkast i 2017 på udvalgte aktiver sammenlignet med et relevant markedsafkast, et såkaldt benchmark, der er et udtryk for, hvordan det er gået markedet.

Valutaafdækning

Valutaafdækningen er ikke medtaget i ovenstående tabel. Valutaafdækningen gav en større gevinst som følge af en svækkelse af den amerikanske dollar på 12,2 pct., japanske yen med 8,9 pct. britiske pund med 3,9 pct. og schweizerfranc med 8,3 pct. Det betyder, at afkastet på de enkelte aktivtyper er højere end det fremgår af tabellen, hvis man tager højde for valutaafdækningerne, hvilket især gør sig gældende for aktier.

Ejendomme

ISP er investeringsmæssigt eksponeret i ejendomme i Danmark via AP Pension for at få en større risikospredning på ejendomsporteføljen.

Derudover investerer pensionskassen i ejendomme i udlandet via ejendomsfonde og andre investeringer eksponeret mod ejendomsmarkedet.

Risikostyring og solvens

Risikostyring

Bestyrelsen fastlægger risikopolitikken og retningslinjerne for pensionskassens risikostyring, herunder rammerne for risikopåtagningen. Pensionskassens administration, herunder outsourcing-partneren AP Pension, overvåger, at retningslinjer og rammer overholdes således, at der til stadighed er en høj grad af sikkerhed for, at pensionskassen kan leve op til de afgivne pensionsløfter.

Pensionskassen er påvirket af forskellige risici, herunder primært finansielle risici, forsikringsmæssige risici og operationelle risici.

Finansielle risici

De finansielle risici består primært af markedsrisici, som er risikoen for tab ved ændringer i markedsværdien på aktiver og passiver (pensionshensættelserne) ved ændringer i markedsforholdene, f.eks. ved ændringer i renteniveau, aktie- og valutakurser og/eller ejendomsværdier m.m. Hertil kommer kredit- og modpartsrisici, som dækker risikoen for tab som følge af, at modparter misligholder deres betalingsforpligtelser.

For Garanti- og Seniorordningerne, hvor der opereres med en ydelsesgaranti, er de væsentligste finansielle risici knyttet til samspillet mellem investeringsaktiverne og pensionsforpligtelserne. Risikoen består her i, om afkastet af investeringsaktiverne er tilstrækkeligt til at dække de lovede pensioner, især har renterisikoen betydning. Renterisikoen styres via investeringer i rentefølsomme aktiver (obligationer og renteafdækningsinstrumenter), der 'passer' til forudsætningerne om varighed m.m. i pensionshensættelserne.

I Markedsrenteordningen, som nu udgør ca. 3/4 af hensættelserne, er risikoen overgået til medlemmerne. Der er derfor ikke de samme bindinger i forhold til afgivne pensionsløfter, hvorfor investeringspolitikken kan tilrettelægges mere frit inden for rammerne af, hvilken risikoprofil medlemmerne har valgt. I Markedsrenteordningen er der generelt en meget større vægt af risikofyldte aktiver (aktier mv.) end i Garantiordningen. Investeringerne kan derfor i højere grad indrettes på at udvælge de investeringsaktiver, som på den lange bane forventes at give medlemmerne det højest mulige afkast under hensyntagen til risikoen.

Forsikringsmæssige risici

De forsikringsmæssige risici drejer sig primært om risikoen for tab som følge af en forøgelse i medlemmernes levetid og/eller en forøgelse i invalide-

hyppigheden i Garantiordningen. Pensionskassens aktuar overvåger løbende, at forudsætningerne i hensættelsesgrundlaget afspejler udviklingen i pensionskassen. Den konstaterede og forventede fremtidige stigning i levealderen indgår i pensionskassens risikostyring og opgørelse af solvenskapitalkravet.

Operationelle risici

Operationelle risici vedrører risikoen for tab som følge af fejl i it-systemer, utilstrækkelige eller fejlagtige procedurer, juridiske tvister eller bedrageri. Da hovedparten af administrationen er outsourcet, har pensionskassen i aftalerne bl.a. betinget sig, at der føres kontroller, at der er etableret funktionsadskillelse, og at der rapporteres til pensionskassen.

Investeringsgrupper

Finanstilsynet kræver, at pensionskassen i sin risikostyring og aktuarmæssige opgørelser opdeler pensionerne i Garantiordningen efter den grundlagsrente, ordningen gennemsnitligt har, hvilket afhænger af, hvornår medlemmet er optaget i pensionskassen. ISP har således tre underliggende grupper i Garantiordningen med hver deres sæt investeringer således, at risikoen bedre kan styres og tilpasses. Tilsvarende er Markedsrenteordningens investeringer opdelt efter risikoprofilerne Lav, Mellem og Høj.

Solvens

Den 1. januar 2016 trådte Solvens II-kravene i kraft, og Pensionskassen overgik derved til de nye solvensregler. Pensionskassen anvender standardmodellen til opgørelse af solvens med en volatilitetsjusteret rentekurve til opgørelse af hensættelserne.

Pensionskassens kapitalgrundlag udgør 875 mio. kr. ved udgangen af 2017, og solvenskapitalkravet 333 mio. kr. Solvensdækningen er dermed på 263 pct. Balancen ultimo 2016 udviste et kapitalgrundlag og solvenskapitalkrav på henholdsvis 962 mio. kr. og 294 mio. kr., svarende til en solvensdækning på 327 pct.

Stigningen i solvenskapitalkravet skyldes primært, fald i rentegruppernes buffer, der omfatter individuel- og kollektiv bonuspotentiale. Faldet i rentegruppernes buffer, skyldes hovedsageligt ændringen af de fremtidige levetidsforbedringer, som nu fastsættes ud fra 20 års data i stedet for 30 års data, se side 8.

Honorar, øvrige hverv og vurdering af revisionsudvalgsformandens kompetencer

Honorar til bestyrelse og direktion

Oplysninger om bestyrelsens honorar og løn til direktør fremgår af note 13 i regnskabet.

Honorar til bestyrelsen er på generalforsamlingen i 2017 fastsat til:

Formand for bestyrelsen: 240.000 kr.

Næstformand for bestyrelsen: 120.000 kr.

Bestyrelsesmedlemmer: 100.000 kr.

Formand for revisionsudvalget (i alt): 140.000 kr.

Bestyrelsens øvrige hverv

Bestyrelsens medlemmer har ved udgangen af 2017 følgende andre hverv:

Lars Bytoft (formand)

Direktør i Bytoft Consulting ApS.

Direktør i CAV Invest.

Tryghedsgruppen, repræsentantskabsmedlem.

Michael Herold

IDA & Berg Nielsens studie- og støttefond, bestyrelsesmedlem.

Repræsentantskabsmedlem af Akademikernes repræsentantskab.

Jesper Schiøler (revisionsudvalgsformand)

Bankdirektør i Lån & Spar Bank A/S.

BOKIS A/S, bestyrelsesformand.

Administrationens øvrige hverv

Bestyrelsen har godkendt, at pensionskassens direktør og ansatte i administrationen har følgende øvrige hverv:

Direktør Karin Elbæk Nielsen

Core German Residential II, bestyrelsesmedlem.

Ansvarshavende aktuar Søren Andersen

Direktør i FPension

Direktør i AndWas

Revisionsudvalg

Bestyrelsen vurderer, at formanden for revisionsudvalget, Jesper Schiøler, er uafhængig, og at Jesper Schiøler, der som bankdirektør i Lån & Spar Bank A/S har aflagt regnskab efter lov om finansiel virksomhed, opfylder de krav, som lovgivningen kræver for at kunne bestride posten som det særlige regnskabs- og revisionskyndige medlem af bestyrelsen.

Lønpolitik

Lønpolitik

Lønpolitikken skal ifølge lov om finansiel virksomhed godkendes af generalforsamlingen og offentliggøres på pensionskassens hjemmeside.

Link til lønpolitik:

<http://www.isp.dk/Om-ISP/Organisation/Loenpolitik>

Samfundsansvar

Politik

ISP's politik for ansvarlig investering er baseret på internationale principper omkring menneskerettigheder, korruption og miljø. Politiken tager udgangspunkt i FN's Global Compact. ISP erkender samtidig, at normer for, hvad der er ansvarligt, vil variere mellem kulturer og kan ændre sig over tid, og ISP skal tage hensyn til disse forskelligheder.

FN's Global Compact materialiserer sig i 10 principper omkring menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder, miljø og anti-korruption. Principperne er formuleret på baggrund af FN's deklARATION om menneskerettigheder, den internationale arbejdsorganisations (ILO) deklARATION om rettigheder ved arbejde, Rio-deklARATIONEN om bæredygtig udvikling og FN's konvention imod korruption. Det er ISP's politik at investere i virksomheder, som arbejder for at overholde disse internationalt anerkendte principper. De principper, som virksomheder bør arbejde for at overholde, er for eksempel:

- Ikke at forbryde sig mod menneskerettigheder.
- At arbejde for afskaffelse af børnearbejde.
- At støtte en forsigtighedstilgang til miljømæssige udfordringer.
- At modarbejde alle former for korruption.

Herudover ønsker ISP at følge Danmarks officielle politik over for lande og virksomheder. Såfremt

den danske stat vedtager sanktioner mod specifikke lande eller virksomheder, er det ISP's politik at følge den danske stats vedtagne sanktioner.

ISP ønsker derfor ikke at investere i virksomheder, som er involveret i produktion af kontroversielle våben. Dette gælder klyngebomber, antipersonelminer samt kerne-, biologiske eller kemiske våben.

ISP har valgt at tilslutte sig Komiteen for god selskabsledelses 7 anbefalinger for aktivt ejerskab og offentliggøre en redegørelse, hvordan ISP opfylder de 7 anbefalinger. Redegørelsen kan findes på ISP's hjemmeside.

ISP er medlem af DANSIF, som er et forum for aktører med væsentlig interesse for ansvarlige investeringer.

Kønspolitik

ISP's bestyrelse besluttede i 2017 at arbejde hen mod et måltal om, at 25 pct. af de generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer i 2025 udgøres af det underrepræsenterede køn, hvilket betyder, at der sigtes mod senest i 2025 at have et generalforsamlingsvalgt kvindeligt bestyrelsesmedlem.

Ved udgangen af 2017 var der fire generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer, alle mænd. Måltallet er således endnu ikke opfyldt. Der har i 2017 været valg til bestyrelsen, hvor Lars Kehlet Nørskov blev genvalgt.

IDA har udpeget Finn Rosendal Larsen som bestyrelsesmedlem, og bestyrelsen består således af fem mænd og én kvinde. Andelen af kvinder blandt medlemmerne i pensionskassen udgør ca. 20 pct.

Bestyrelsen har endvidere fravalgt at fastlægge en kønspolitik for at øge andelen af det underrepræsenterede køn i pensionskassens øvrige ledelsesniveauer, hvilket pensionskassen kan gøre, når der er færre end 50 ansatte.

Ledelsespåtegning

Bestyrelse og direktion har dags dato behandlet og godkendt årsrapporten for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017 for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører.

Årsrapporten er aflagt i overensstemmelse med lov om finansiel virksomhed.

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af pensionskassens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2017 samt af

resultatet af pensionskassens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2017.

Ledelsesberetningen indeholder efter vores opfattelse en retvisende redegørelse for udviklingen i pensionskassens aktiviteter og økonomiske forhold samt en beskrivelse af væsentligste risici og usikkerhedsfaktorer, som pensionskassen står over for.

Årsrapporten indstilles til generalforsamlingens godkendelse.

København, den 13. marts 2018

Direktion

Karin Elbæk Nielsen

Bestyrelse

Lars Bytoft
(formand)

Lars Kehlet Nørskov
(næstformand)

Jesper Schiøler

Michael Herold

Finn Rosendal
Larsen

Merete Lykke
Rasmussen

Den uafhængige revisors revisionspåtegning

Til medlemmerne af Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører

Konklusion

Vi har revideret årsregnskabet for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2017, der omfatter resultatopgørelse, totalindkomstopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter, herunder anvendt regnskabspraksis. Årsregnskabet udarbejdes efter lov om finansiell virksomhed.

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af pensionskassens aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2017 samt af resultatet af pensionskassens aktiviteter for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2017 i overensstemmelse med lov om finansiell virksomhed.

Vores konklusion er konsistent med vores revisionsprotokollat til revisionsudvalget og bestyrelsen.

Grundlag for konklusion

Vi har udført vores revision i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark. Vores ansvar ifølge disse standarder og krav er nærmere beskrevet i revisionspåtegningens afsnit "Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet". Vi er uafhængige af pensionskassen i overensstemmelse med internationale etiske regler for revisorer (IESBA's Etiske regler) og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, ligesom vi har opfyldt vores øvrige etiske forpligtelser i henhold til disse regler og krav. Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Efter vores bedste overbevisning er der ikke udført forbudte ikke-revisionsydelser som omhandlet i artikel 5, stk. 1, i forordning (EU) nr. 537/2014.

Vi blev første gang valgt som revisorer for Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører før 1995. Vi er genvalgt årligt ved generalforsamlingsbeslutning i en samlet sammenhængende opgaveperiode på mere end 23 år frem til og med regnskabsåret 2017.

Centrale forhold ved revisionen

Centrale forhold ved revisionen er de forhold, der efter vores faglige vurdering var mest betydelige ved vores revision af årsregnskabet for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2017. Disse forhold blev behandlet som led i vores revision af årsregnskabet som helhed og udformningen af

vores konklusion herom. Vi afgiver ikke nogen særskilt konklusion om disse forhold.

Hensættelser til pensionsaftaler

Centralt forhold

Hensættelser til pensionsaftaler udgør 15.817.586 t.kr. pr. 31. december 2017 (2016: 15.379.006 t.kr.).

Ledelsens opgørelse af hensættelser til pensionsaftaler involverer komplekse metoder samt ledelsesmæssige skøn og forudsætninger. Ændringer i metoder og forudsætninger kan medføre væsentlig påvirkning på størrelsen af hensættelserne til pensionsaftaler. Revision af hensættelse til pensionsaftaler er derfor et centralt forhold ved revisionen.

Opgørelse af hensættelser til pensionsaftaler er afhængig af nøjagtige og fuldstændige data samt forudsætninger vedrørende fremtidige begivenheder, komplekse metoder og aktuarmodeller.

De væsentligste ledelsesmæssige skøn og forudsætninger omfatter:

- Fastsættelse og opdatering af levetidsforudsætninger samt invaliditetshyppighed
- Opdatering af genkøbs og fripolice intensiteter
- Opgørelse af risikomargin.

Ledelsen har nærmere beskrevet principper og forudsætninger for opgørelse af hensættelser til pensionsaftaler i anvendt regnskabspraksis samt note 9 og 10.

Revision af det centrale forhold

Vi har gennemgået målingen af hensættelser til pensionsaftaler, der er opgjort af ledelsen og pensionskassens ansvarshavende aktuar.

Vores revisionshandlinger, hvori vi har inddraget Deloitte's internationalt kvalificerede aktuarer, har omfattet følgende:

- Vurdering og test af nøglekontroller ved opgørelse af hensættelser til pensionsaftaler, herunder kontroller i de aktuarmæssige modeller og ved fastsættelse af skøn og forudsætninger
- Vurdering af væsentlige ledelsesmæssige skøn og forudsætninger i forhold til aktu-

armæssige standarder, metoder, historiske data og tendenser

- Vurdering af anvendte metoder og modeller i forhold til almindeligt accepterede aktuarmæssige standarder
- Test af de anvendte aktuarmæssige metoder og modeller, herunder test af fuldstændighed og nøjagtighed i anvendte data
- Afstemning af retrospektiv hensættelse og analyse i udviklingen, herunder gennemgang af risiko-, rente-, og omkostningsresultater
- Gennemgang af aktuarens rapport til bestyrelsen.

Ledelsens ansvar for årsregnskabet

Ledelsen har ansvaret for udarbejdelsen af et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med lov om finansiell virksomhed. Ledelsen har endvidere ansvaret for den interne kontrol, som ledelsen anser for nødvendig for at udarbejde et årsregnskab uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Ved udarbejdelsen af årsregnskabet er ledelsen ansvarlig for at vurdere pensionskassens evne til at fortsætte driften, at oplyse om forhold vedrørende fortsat drift, hvor dette er relevant, samt at udarbejde årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift, medmindre ledelsen enten har til hensigt at likvidere pensionskassen, indstille driften eller ikke har andet realistisk alternativ end at gøre dette.

Revisors ansvar for revisionen af årsregnskabet

Vores mål er at opnå høj grad af sikkerhed for, om årsregnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, og at afgive en revisionspåtegning med en konklusion. Høj grad af sikkerhed er et højt niveau af sikkerhed, men er ikke en garanti for, at en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Danmark, altid vil afdække væsentlig fejlinformation, når sådan findes. Fejlinformation kan opstå som følge af besvigelser eller fejl og kan betragtes som væsentlige, hvis det med rimelighed kan forventes, at de enkeltvis eller samlet har indflydelse på de økonomiske beslutninger, som regnskabsbrugere træffer på grundlag af årsregnskabet.

Som led i en revision, der udføres i overensstemmelse med internationale standarder om revision og de yderligere krav, der er gældende i Dan-

mark, foretager vi faglige vurderinger og opretholder professionel skepsis under revisionen. Herudover:

- Identificerer og vurderer vi risikoen for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl, udformer og udfører revisionshandlinger som reaktion på disse risici samt opnår revisionsbevis, der er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores konklusion. Risikoen for ikke at opdage væsentlig fejlinformation forårsaget af besvigelser er højere end ved væsentlig fejlinformation forårsaget af fejl, idet besvigelser kan omfatte sammensværgelser, dokumentfalsk, bevidste udeladelser, vildledning eller tilsidesættelse af intern kontrol.
- Opnår vi forståelse af den interne kontrol med relevans for revisionen for at kunne udforme revisionshandlinger, der er passende efter omstændighederne, men ikke for at kunne udtrykke en konklusion om effektiviteten af pensionskassens interne kontrol.
- Tager vi stilling til, om den regnskabspraksis, som er anvendt af ledelsen, er passende, samt om de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysninger, som ledelsen har udarbejdet, er rimelige.
- Konkluderer vi, om ledelsens udarbejdelse af årsregnskabet på grundlag af regnskabsprincippet om fortsat drift er passende, samt om der på grundlag af det opnåede revisionsbevis er væsentlig usikkerhed forbundet med begivenheder eller forhold, der kan skabe betydelig tvivl om pensionskassens evne til at fortsætte driften. Hvis vi konkluderer, at der er en væsentlig usikkerhed, skal vi i vores revisionspåtegning gøre opmærksom på oplysninger herom i årsregnskabet eller, hvis sådanne oplysninger ikke er tilstrækkelige, modificere vores konklusion. Vores konklusioner er baseret på det revisionsbevis, der er opnået frem til datoen for vores revisionspåtegning. Fremtidige begivenheder eller forhold kan dog medføre, at pensionskassen ikke længere kan fortsætte driften.
- Tager vi stilling til den samlede præsentation, struktur og indhold af årsregnskabet, herunder noteoplysningerne, samt om årsregnskabet afspejler de underliggende transaktioner og begivenheder på en sådan måde, at der gives et retvisende billede heraf.

Vi kommunikerer med den øverste ledelse om bl.a. det planlagte omfang og den tidsmæssige placering af revisionen samt betydelige revisionsmæssige observationer, herunder eventuelle betydelige mangler i intern kontrol, som vi identificerer under revisionen.

Vi afgiver også en udtalelse til den øverste ledelse om, at vi har opfyldt relevante etiske krav vedrørende uafhængighed, og oplyser den om alle relationer og andre forhold, der med rimelighed kan tænkes at påvirke vores uafhængighed og, hvor dette er relevant, tilhørende sikkerhedsforanstaltninger.

Med udgangspunkt i de forhold, der er kommunikeret til den øverste ledelse, fastslår vi, hvilke forhold der var mest betydelige ved revisionen af årsregnskabet for den aktuelle periode og dermed er centrale forhold ved revisionen. Vi beskriver disse forhold i vores revisionspåtegning, medmindre lov eller øvrig regulering udelukker, at forholdet offentliggøres, eller i de yderst sjældne tilfælde, hvor vi fastslår, at forholdet ikke skal kommunikeres i vores revisionspåtegning, fordi de negative konsekvenser heraf med rimelighed ville kunne forventes at veje tungere end de fordele den offentlige interesse har af sådan kommunikation.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen er ansvarlig for ledelsesberetningen.

Vores konklusion om årsregnskabet omfatter ikke ledelsesberetningen, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om ledelsesberetningen.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at læse ledelsesberetningen og i den forbindelse overveje, om ledelsesberetningen er væsentligt inkonsistent med årsregnskabet eller

om vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Vores ansvar er derudover at overveje, om ledelsesberetningen indeholder krævede oplysninger i henhold til lov om finansiel virksomhed.

Baseret på det udførte arbejde er det vores opfattelse, at ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet og er udarbejdet i overensstemmelse med kravene i lov om finansiel virksomhed. Vi har ikke fundet væsentlig fejlinformation i ledelsesberetningen.

Nøgletallet solvensdækning

Ledelsen er ansvarlig for nøgletallet solvensdækning, der fremgår af hoved- og nøgletaloversigten i årsregnskabet.

Som anført i hoved- og nøgletaloversigten er nøgletallet solvensdækning undtaget fra kravet om revision. Vores konklusion om årsregnskabet omfatter derfor ikke nøgletallet solvensdækning, og vi udtrykker ingen form for konklusion med sikkerhed om dette nøgletal.

I tilknytning til vores revision af årsregnskabet er det vores ansvar at overveje, om nøgletallet solvensdækning er væsentligt inkonsistent med årsregnskabet eller vores viden opnået ved revisionen eller på anden måde synes at indeholde væsentlig fejlinformation.

Hvis vi på dette grundlag konkluderer, at der er væsentlig fejlinformation i nøgletallet solvensdækning, skal vi rapportere herom. Vi har intet at rapportere i den forbindelse.

København, den 13. marts 2018

Deloitte

Statsautoriseret Revisionspartnerselskab
CVR-nr. 33 96 35 56

Jens Ringbæk
statsautoriseret revisor
MNE-nr. 27735

Morten Jarlbo
statsautoriseret revisor
MNE-nr. 33247

Resultat- og totalindkomstopgørelse

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.		2017	2016
Resultatopgørelse			
2	Medlemsbidrag	379.198	384.551
	Afgivne forsikringspræmier	-323	-203
	Medlemsbidrag f.e.r., i alt	378.875	384.348
	Indtægter fra associerede virksomheder	21.677	6.301
	Indtægter af investeringsejendomme	-20	0
	Renteindtægter og udbytter mv.	800.541	706.436
3	Kursreguleringer	126.090	337.527
	Renteudgifter	179	-14
	Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed	-33.346	-35.996
	Investeringsafkast før pensionsafkastskat	915.121	1.014.254
4	Pensionsafkastskat	-136.148	-154.497
	Investeringsafkast efter pensionsafkastskat	778.973	859.757
5	Udbetalte pensionsydelse	-798.413	-762.041
	Pensionsydelse f.e.r., i alt	-798.413	-762.041
	Ændring i pensionshensættelse	-438.579	-477.055
	Ændring i pensionshensættelse f.e.r., i alt	-438.579	-477.055
	Ændring i fortjenstmargen	0	14.665
	Administrationsomkostninger	-14.532	-11.985
	Overført investeringsafkast	-10.206	-15.144
	PENSIONSTEKNISK RESULTAT	-103.882	-7.455
	Egenkapitalens investeringsafkast	2.771	23.274
	RESULTAT FØR SKAT	-101.111	15.819
	Pensionsafkastskat af egenkapitalens investeringsafkast	7.436	-8.130
	ÅRETS RESULTAT	-93.675	7.689
	Fordeling af årets resultat		
	Overført til overført overskud	-93.675	7.689
	I alt	-93.675	7.689
Totalindkomstopgørelse			
	Årets resultat	-93.675	7.689
	Anden totalindkomst	0	0
	ÅRETS TOTALINDKOMST	-93.675	7.689

Balance pr. 31. december

Note		2017	2016
Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.			
Aktiver			
6	It-programmer	9.646	16.245
	IMMATERIELLE AKTIVER, I ALT	9.646	16.245
7	Kapitalandele i associerede virksomheder	2.714	16.321
	Investeringer i tilknyttede og associerede virksomheder, i alt	2.714	16.321
	Kapitalandele	155.606	136.003
	Investeringsforeningsandele	71.844	57.385
	Obligationer	3.642.110	4.045.179
	Andre udlån	1.659	6.787
19	Øvrige (afledte finansielle instrumenter)	144.510	192.894
	Andre finansielle investeringsaktiver, i alt	4.015.729	4.438.248
	INVESTERINGSAKTIVER, I ALT	4.018.443	4.454.569
8	INVESTERINGSAKTIVER TILKNYTTET MARKEDSRENTEPRODUKTER	12.811.172	12.088.415
	Tilgodehavender hos medlemmer	8.927	7.996
	Andre tilgodehavender	3.546	6.655
	TILGODEHAVENDER, I ALT	12.473	14.651
	Tilgodehavende pensionsafkastskat	50.446	22.332
	Likvide beholdninger	40.690	46.017
	ANDRE AKTIVER, I ALT	91.136	68.349
	Tilgodehavende renter	37.348	39.207
	Andre periodeafgrænsningsposter	55.905	42.532
	PERIODEAFGRÆSNINGSPOSTER, I ALT	93.253	81.739
	AKTIVER, I ALT	17.036.123	16.723.968

Balance pr. 31. december

Note		2017	2016
Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.			
Passiver			
	Overført overskud	884.867	978.542
	EGENKAPITAL, I ALT	884.867	978.542
9	Pensionshensættelser, gennemsnitsrente	3.146.501	3.394.974
10	Pensionshensættelser, markedsrente (Markedsrente- og Seniorordning)	12.671.085	11.984.032
	HENSÆTTELSER TIL PENSIONSÅFTALER, I ALT	15.817.586	15.379.006
	Gæld til medlemmer	412	0
	Gæld på afledte finansielle instrumenter	22.077	25.545
	Gæld til kreditinstitutter	149.890	207.807
	Skyldig pensionsafkastskat	158.113	123.964
	Anden gæld	3.178	9.104
	GÆLD, I ALT	333.670	366.420
	PASSIVER, I ALT	17.036.123	16.723.968

- 11 Sikkerhedsstillelser
- 12 Eventualaktiver og -forpligtelser
- 13 Personaleomkostninger, nærtstående parter og revisionshonorar
- 14 Bestyrelsens og direktionens ledelseshverv
- 15 Specifikation af aktiver i gennemsnitsrenteprodukter og disses afkast
- 16 Specifikation af aktiver i markedsrenteprodukter og disses afkast
- 17 Følsomhedsoplysninger pr. 31. december 2017
- 18 Oplysninger om de 10 største aktieplaceringer
- 19 Finansielle derivater pr. 31. december 2017
- 20 Femårsoversigt
- 21 Risikoplysninger

Egenkapitaloppgørelse og fordeling af resultat

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.

2017

2016

Egenkapitaloppgørelse

Overført overskud 1. januar	978.542	970.853
Årets resultat	-93.675	7.689
EGENKAPITAL, I ALT	884.867	978.542

Kapitalgrundlag

Egenkapital	884.867	978.542
Immaterielle aktiver	-9.646	-16.245
Kapitalgrundlag i solvensbalancen 31. december 2017/1. januar 2016	875.221	962.297

Fordeling af resultat

Realiseret resultat		
Årets resultat ifølge resultatopgørelsen	-93.675	7.689
Pensionsafkastskat	136.148	154.497
Forrentning af egenkapitalen	-2.771	-23.274
Resultat af forsikringer uden for kontribution	-96.737	-93.199
Årets tilskrevne bonus	3.461	52
Ændring i kollektivt bonuspotentiale	-13.929	-8.685
Ekstraordinær kompensation til invalidepensionister	15.702	-
Tab overført til udlægskonti som følge af nye regnskabsprincipper pr. 1. januar 2016	-	-97.098
Realiseret resultat før pensionsafkastskat	-51.801	-60.018

Medlemmernes andel (før pensionsafkastskat)

Medlemmernes andel af pensionsafkastskat	12.332	41.128
Årets tilskrevne bonus	3.461	52
Ændring i kollektivt bonuspotentiale	-13.929	-8.685
	1.864	32.495

Egenkapitalens andel (før pensionsafkastskat)

Risikoforrentning	3.183	31.039
Dækning af tab	-9.722	-26.454
Tab overført til udlægskonti som følge af nye regnskabsprincipper pr. 1. januar 2016	-47.126	-97.098
	-53.665	-92.513

Opspart til senere forrentning af egenkapitalen (skygge- og udlægskonti)

Skyggekonti 1. januar	424.166	530.208
Eftergivet som følge af omvalg	-32.131	-10.111
Nedskrivning som følge af overgangsregel	-137.535	-95.931
Skyggekonti 31. december	254.500	424.166

Udlægskonti 1. januar	98.855	97.098
Eftergivet som følge af omvalg	-7.477	-1.800
Udlæg i året - korrigeret for risikoforrentning	47.126	3.557
Udlægskonti 31. december	138.504	98.855

Principperne for fordeling af det realiserede resultat og opgørelse af skyggekonti og udlægskonti er nærmere beskrevet i anvendt regnskabspraksis, jf. note 1.

Noter til regnskabet

Note 1. Anvendt regnskabspraksis

Generelt

Årsrapporten er aflagt i overensstemmelse med reglerne i lov om finansiel virksomhed samt Finanstilsynets bekendtgørelse om finansielle rapporter for forsikringselskaber og tværgående pensionskasser.

Den anvendte regnskabspraksis er uændret i forhold til 2016.

Generelt om indregning og måling

Aktiver indregnes i balancen, når det som følge af en tidligere begivenhed er sandsynligt, at fremtidige økonomiske fordele vil tilflyde pensionskassen, og aktivets værdi kan måles pålideligt.

Forpligtelser indregnes i balancen, når pensionskassen som følge af en tidligere begivenhed har en retlig eller faktisk forpligtelse, og det er sandsynligt, at fremtidige økonomiske fordele vil fragå pensionskassen, og forpligtelsens værdi kan måles pålideligt.

Ved første indregning måles aktiver og forpligtelser til kostpris. Måling efter første indregning sker som beskrevet for hver enkelt regnskabspost nedenfor.

Ved indregning og måling tages hensyn til forudsigelige risici og tab, der fremkommer, inden halvårsrapporten aflægges, og som be- eller afkræfter forhold, der eksisterede på balancedagen.

I resultatopgørelsen indregnes indtægter i takt med, at de indtjenes, mens omkostninger indregnes med de beløb, der vedrører regnskabsåret.

Regnskabsmæssige vurderinger og skøn

Udarbejdelsen af årsregnskabet forudsætter, at ledelsen foretager en række skøn og vurderinger omkring fremtidige forhold, der har væsentlig indflydelse på den regnskabsmæssige værdi af aktiver og forpligtelser. Områderne med væsentligste effekter af skøn og vurderinger er:

- Forpligtelser vedrørende forsikringskontrakter
- Dagsværdi af unoterede finansielle instrumenter, herunder derivater

De anvendte skøn og vurderinger er baseret på forudsætninger, som ledelsen anser for forsvarlige, men som i sagens natur er usikre og uforudsigelige, ligesom uventede fremtidige begivenheder eller omstændigheder kan opstå. Disse skøn og

vurderinger er derfor naturligt vanskelige og dermed forbundet med usikkerhed selv i perioder med stabile økonomiske forhold. Andre vil kunne komme frem til andre skøn.

Ændring i regnskabsmæssige skøn

Den årlige opdatering af levetidsforudsætninger, genkøbs- og fripoliceintensiteter samt invalideintensiteter øgede nutidsværdien af de forventede betalingsstrømme med 59 mio. kr. for bestanden opgjort pr. 31. december 2017. Opdateringen af levetidsforudsætninger indeholder ændringen på de fremtidige levetidsforbedringer, som nu fastsættes ud fra 20 års data i stedet for 30 års data.

For Seniorordningen anvendes ligeledes ISP's model dødelighed inkl. fremtidige levetidsforbedringer baseret på 20 års data ved opgørelsen af pensionshensættelsen.

Resultatopgørelsen

Omregning af transaktioner i fremmed valuta

Alle balanceposter i fremmed valuta omregnes til danske kroner efter balancedagens valutakurs. Transaktioner i årets løb omregnes til transaktionsdagens valutakurs.

Medlemsbidrag for egen regning

Medlemsbidrag for egen regning udgøres af årets forfaldne bidrag og indskud modregnet arbejds-markedsbidrag samt fradrag af de til genforsikringen afgivne præmier.

Investeringsafkast

Indtægter fra associerede virksomheder omfatter afkast fra investeringer, hvori pensionskassens ejerandel udgør mellem 20 pct. og 50 pct. af stemmerettighederne, og således udøver en betydelig men ikke bestemmende indflydelse.

Indtægter af investeringsejendomme omfatter ejendommenes driftsresultat eksklusive renteudgifter og værdireguleringer, som opføres under de dertil bestemte poster.

Renteindtægter og udbytter mv. indeholder renter af obligationer, udlån og tilgodehavender. I regnskabsposten indgår herudover udbytte fra aktier og investeringsforeningsandele.

Kursreguleringer omfatter såvel realiserede som urealiserede gevinster og tab inkl. valutakursregulering af investeringsaktiver bortset fra associerede virksomheder.

Renteudgifter indeholder renter af lån og anden gæld.

Administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed indeholder ud over direkte omkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed, tillige en andel af de samlede administrationsomkostninger, som direkte kan henføres til handel med og administration af investeringsaktiverne. Den andel af pensionskassens administrationsomkostninger, som ikke umiddelbart kan henføres til enten investeringsvirksomheden eller pensionskassen, er fordelt efter en af bestyrelsen fastsat fordelingsnøgle.

Pensionsafkastskat (PAL)

Pensionsafkastskat dækker dels individuel PAL, som beregnes af kundernes løbende rentetilskrivning og omvalgsbonus, dels institut PAL, som beregnes af det samlede formueafkast reguleret for det individuelle PAL-grundlag.

Ændring i pensionshensættelser for egen regning

Ændring i pensionshensættelser omfatter årets ændring i pensionshensættelser for såvel gennemsnitsrenteprodukter (inkl. kollektiv bonuspotentiale) som markedsrenteprodukter for egen regning.

Ændring i fortjenstmargen

Ændring i fortjenstmargen omfatter årets ændring i fortjenstmargen.

Administrationsomkostninger

Administrationsomkostninger omfatter de periodiserede omkostninger vedrørende regnskabsåret, som ikke kan henføres til administrationsomkostninger i forbindelse med investeringsvirksomhed, herunder afgifter til offentlige myndigheder samt årets afskrivninger på immaterielle anlægsaktiver.

Overført investeringsafkast

Overført investeringsafkast omfatter egenkapitalens andel af investeringsafkastet.

Fordeling af resultat

ISP's overskudspolitik er anmeldt til Finanstilsynet. Egenkapitalen opnår et afkast, der svarer til afkastet på de udskilte aktiver. Det resterende afkast efter indhentning af skyggekonti til egenkapitalen fordeles til medlemmerne, herunder ved hensættelse til kollektive bonuspotentialer. Herefter hentes egenkapitalens risikoforrentning og indhentning af udlægskonti i kollektiv bonuspotentiale.

I henhold til Finanstilsynets contributionsbekendtgørelse, skal pensionsordninger i garantibestande inddeles i grupper med ensartede karakteristika som fx tegningsrente. I pensionskassen er pensionsordningerne inddelt i fire rentegrupper, to risikogrupper og én fælles omkostningsgruppe. Det

realiserede resultat opgøres og disponeres herefter for contributionsgrupperne hver for sig.

Inden for hver rentegruppe dækkes et eventuelt negativt realiseret resultat først af gruppens kollektive bonuspotentiale, dernæst af gruppens individuelle bonuspotentiale og fortjenstmargen og til sidst af egenkapitalen. Eventuelle tab på risiko- og omkostningsgrupper, der ikke kan dækkes af kollektive bonuspotentialer, dækkes af egenkapitalen.

Tab, som på den måde dækkes af egenkapitalen, overføres til såkaldte udlægskonti, og kan efterfølgende tilskrives egenkapitalen igen, når den enkelte contributionsgruppes kollektive bonuspotentiale giver mulighed for det.

Den samlede fordeling af årets realiserede resultat, samt størrelsen af de akkumulerede udlægs- og skyggekonti fremgår af side 21.

Der er to typer af konti med egenkapitalens tilgodehavender. Skyggekonti, som er opbygget før 1. januar 2016, og som skal indhentes/afskrives inden 31. december 2020, samt udlægskonti, som er opstået efter 1. januar 2016.

Balancen

Immaterielle anlægsaktiver

Herunder aktiveres it-programmer til kostpris, der omfatter de omkostninger, som er medgået til at kunne ibrugtage it-programmerne. Kostprisen afskrives lineært over den forventede brugstid

Medlemssystem	3-10 år
Solvensmodel	4 år
eBoks	3 år

Omkostninger til vedligeholdelse af it-programmer udgiftsføres løbende.

Kapitalandele i associerede virksomheder

Associerede virksomheder er virksomheder, som pensionskassen har en varig tilknytning til, og hvori pensionskassen ejer kapitalandele med mellem 20 pct. og 50 pct. af stemmerettighederne, og således udøver en betydelig men ikke bestemmende indflydelse.

Kapitalandele i associerede virksomheder måles til den forholdsmæssige regnskabsmæssige indre værdi i de associerede virksomheder, opgjort ud fra pensionskassens regnskabsprincipper.

Andre finansielle investeringsaktiver

Køb og salg af andre finansielle investeringsaktiver indregnes i balancen på handelsdatoen, og samtidig indregnes en forpligtelse henholdsvis et

tilgodehavende svarende til den aftalte pris. Forpligtelsen/tilgodehavendet ophører med indregning på afregningsdatoen.

Børsnoterede finansielle aktiver måles til dagsværdi ud fra lukkekursen på balancedagen. Dagsværdien af udtrukne børsnoterede obligationer måles til nutidsværdien af udtrækningsbeløbet.

Unoterede finansielle aktiver måles til dagsværdi ud fra almindeligt anerkendte værdiansættelsesmetoder.

Afledte finansielle instrumenter værdiansættes ligeledes til dagsværdien på balancedagen. Afledte finansielle instrumenter, som er erhvervet til afdækning af tabsrisikoen på bestemte investeringsaktiver, indregnes i balancen sammen med disse investeringsaktiver. Andre afledte finansielle instrumenter, fx rentederivater, opføres i regnskabsposten "Øvrige (afledte finansielle instrumenter)" under investeringsaktiver. Er dagsværdien af afledte finansielle instrumenter negativ, indregnes værdien af disse under posten "Gæld på afledte finansielle instrumenter" under passiverne.

Ægte salgs- og tilbagekøbsforretninger (repoforretninger) behandles som lån mod sikkerhed. Finansielle forpligtelser modregnes i de finansielle investeringsaktiver i det omfang, der er modregningsret.

Oplysning om kurser mv., der fremkommer efter regnskabsafslutningen, vil alene blive medtaget, såfremt disse er væsentlige for vurderingen af årsregnskabet.

Investeringsaktiver tilknyttet markedsrente-produkter

Køb og salg af investeringsaktiver tilknyttet markedsrente-produkter indregnes i balancen på handelsdatoen og samtidig indregnes en forpligtelse, henholdsvis et tilgodehavende svarende til den aftalte pris. Forpligtelsen/tilgodehavendet ophører med indregning på afregningsdatoen.

Børsnoterede investeringsaktiver tilknyttet markedsrente-produkter måles til dagsværdi ud fra lukkekursen på balancedagen. Dagsværdien af udtrukne børsnoterede obligationer måles til nutidsværdien af udtrækningsbeløbet.

Unoterede finansielle aktiver måles til dagsværdi ud fra almindeligt anerkendte værdiansættelsesmetoder.

Tilgodehavender

Tilgodehavender måles til amortiseret kostpris, der sædvanligvis svarer til nominal værdi, med

fradrag af nedskrivninger til imødegåelse af forventede tab.

Pensionshensættelser

Pensionshensættelserne opdeles i gennemsnitsrente-produkter og markedsrente-produkter.

Pensionshensættelserne opgøres i overensstemmelse med regler anmeldt til Finanstilsynet og opdeles i garanterede ydelser, individuelle bonuspotentialer og kollektive bonuspotentialer for forsikringsklasse I. For forsikringsklasse III består pensionshensættelsen af garanterede ydelser og individuelle bonuspotentialer.

Pensionshensættelser før udskillelse af fortjenstmargen opgøres for hver kontrakt på baggrund af det aktuelle renteniveau. Der anvendes en rentekurve, der ikke afviger væsentligt fra rentekurven med volatilitetsjustering offentliggjort af EIOPA. I rentestrukturen indregnes en reduktion som følge af pensionsafkastskat.

I pensionshensættelserne er indregnet en risikomargen, som er det beløb, pensionskassen forventeligt vil skulle betale en anden forsikringsvirksomhed for, at denne vil overtage risikoen for, at omkostningerne ved at afvikle virksomhedens bestand af forsikringer afviger fra den opgjorte nutidsværdi af de forventede betalingsstrømme.

Risikomargen opgøres for pensionskassen som helhed ud fra reglerne i Solvens II og fordeles ud på de enkelte grupper forholdsmæssigt efter deres bidrag til solvensopgørelsen.

Ved opgørelsen af pensionshensættelserne anvendes forudsætninger om den forventede fremtidige dødelighed og invaliditetshyppighed. Derudover anvendes forudsætninger om sandsynligheden for overgangen til fripolice og sandsynligheden for genkøb. Forudsætningerne er fastsat på baggrund af erfaringer fra bestandene i Pensionskassen og anmeldt til Finanstilsynet.

• Garanterede ydelser

Garanterede ydelser for garanterede produkter udgør nutidsværdien af bedste skøn af de forventede garanterede betalingsstrømme, dvs. nutidsværdien af sandsynlighedsvægtede betalinger fordelt på ydelser, præmier og omkostninger til administration. Endvidere indgår risikomargen.

Undtaget herfra er hensættelser, der ikke er baseret på "pr. police"-hensættelser, såsom gruppeliv, IBNR- og RBNS-hensættelser. Disse opgøres uændret.

Garanterede ydelser for ugaranterede produkter består alene af risikomargen.

- **Individuelle bonuspotentialer**

Det individuelle bonuspotentiale er den del af værdien af forsikringstagernes bonusret, som er indeholdt i summen af de retrospektive hensættelser og den akkumulerede værdiregulering.

- **Kollektivt bonuspotentiale**

Kollektivt bonuspotentiale er den del af forsikringstagernes bonusret, som ikke er fordelt til de enkelte.

Akkumuleret værdiregulering

Akkumuleret værdiregulering udtrykker forskellen mellem de forsikringsmæssige hensættelser opgjort til markedsværdi fratrukket kollektivt bonuspotentiale og de retrospektive hensættelser.

En positiv akkumuleret værdiregulering på Garantiordningen fremkommer, når rente-, risiko- og omkostningsparametre, der indgår i opgørelsen af de garanterede ydelser, er styrket i forhold til de tilsvarende parametre i pensionskassens tegningsgrundlag. Herudover påvirkes den akkumulerede værdiregulering, hvis en andel af fortjenstmargen eller risikomargen er udskilt af kollektivt bonuspotentiale, eller hvis en andel af risikomargen dækkes af egenkapitalen.

Negativ akkumuleret værdiregulering kan opstå, hvis værdien af de forsikredes depoter i regnskab er reduceret som følge af, at pensionskassen har indført kursværn.

Seniorordningen er et markedsrenteprodukt med en garanti der sikrer, at ydelsen aldrig kan blive mindre end ydelsen regnet med en opgørelsesrente på 2 %. En positiv akkumuleret værdiregulering på Seniorordningen fremkommer, når rente-

parametre, der indgår i opgørelsen af de garanterede ydelser, er styrket i forhold til opgørelsesrenten. Herudover påvirkes den akkumulerede værdiregulering, hvis en andel af risikomargen dækkes af egenkapitalen.

Fortjenstmargen på pensionsaftaler og investeringskontrakter

Fortjenstmargen angiver nutidsværdien af pensionskassens endnu ikke indtjente fortjeneste på kontrakterne, som forventes indregnet i resultatopgørelsen med tiden.

For forsikringsklasse I er fortjenstdelen af risikoforrentningen nul, da pensionskassen ikke ønsker at tjene på Garantibestanden. Fortjenstmargen er dermed nul ultimo 2017.

For forsikringsklasse III forventer pensionskassen et omkostningsresultat og risikoresultat i balance, hvorfor fortjenstmargen er nul ultimo 2017.

Gæld

Gæld indregnes til amortiseret kostpris, der sædvanligvis svarer til nominel værdi.

Periodeafgrænsningsposter

Andre periodeafgrænsningsposter under aktiver indeholder udbetalte pensionsydelse og omkostninger, der vedrører efterfølgende år. Herunder er endvidere opført indbetalte medlemsbidrag og termisydelser, der er forfaldne i efterfølgende år.

Periodeafgrænsningsposter måles til kostpris.

Nøgletal

Nøgletal udarbejdes efter reglerne i regnskabsbekendtgørelsen.

Noter

Note	Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.	2017	2016
2	Medlemsbidrag		
	Løbende medlemsbidrag	366.619	360.253
	Engangsindskud / overførsler	40.762	51.594
	Medlemsbidrag, brutto	407.381	411.847
	Indeholdt arbejdsmarkedsbidrag	-28.183	-27.296
	Medlemsbidrag, i alt	379.198	384.551
	Medlemsbidrag, brutto fordelt efter medlemmernes bopæl:		
	Danmark	376.441	381.940
	Andre EU-lande	2.311	2.299
	Øvrige lande	446	312
	Medlemsbidrag, i alt	379.198	384.551
	Kontrakter med bonusordning	36.766	38.266
	Kontrakter for markedsrenteprodukter	342.432	346.285
	Medlemsbidrag, i alt	379.198	384.551
	Alle pensionsordninger er oprettet som led i ansættelsesforhold		
	Antal medlemmer (inkl. ægtefælle- og børnepensionister) ved årets udgang	13.586	13.508
	Grupelivskontrakter	4.944	4.887
3	Kursreguleringer		
	Kapitalandele	-190.502	26.552
	Investeringsforeningsandele	216.830	138.018
	Obligationer	-66.544	122.486
	Andre udlån	-30.149	-99
	Indlån kreditinstitutter	-267	661
	Øvrige (afledte finansielle instrumenter)	196.722	49.909
	Kursreguleringer, i alt	126.090	337.527
4	Pensionsafkastskat		
	Individuel PAL	158.245	125.510
	Kollektiv PAL	-24.001	28.987
	Regulering vedrørende tidligere år	1.904	0
	Pensionsafkastskat, i alt	136.148	154.497
5	Udbetalte pensionsydelse		
	Alderspensioner	597.462	598.726
	Invalidepensioner	15.920	14.394
	Ægtefællespensioner	96.015	93.535
	Børnepensioner	2.640	2.816
	Løbende pensionsydelse i alt	712.037	709.471
	Engangsydelse ved pensionering	24.166	16.593
	Engangsydelse ved død	380	1.632
	Engangsydelse ved kritisk sygdom	5.564	5.894
	Udtrædelsesgodtgørelser / overførsler	55.171	27.364
	Præmie til gruppeforsikring	1.095	1.087
	Udbetalte pensionsydelse, i alt	798.413	762.041

Noter

Note	Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.	2017	2016
6	It-programmer		
	Kostpris primo	40.300	37.011
	Tilgang i året	2.176	3.289
	Afgang i året	0	0
	Kostpris ultimo	42.476	40.300
	Afskrivninger primo	-24.055	-16.906
	Afskrivninger i året	-8.775	-7.149
	Afgang i året	0	0
	Afskrivninger ultimo	-32.830	-24.055
	It-programmer, i alt	9.646	16.245
7	Kapitalandele i associerede virksomheder		
	Bogført værdi primo	382.364	512.533
	Tilgang i året	0	0
	Afgang i året	-153.318	-136.470
	Årets resultat	21.677	6.301
	Kapitalandele i associerede virksomheder, i alt	250.723	382.364
	Heraf tilhørende Markedsrente- og Seniorordningen, jf. note 8	248.009	366.043
	Heraf tilhørende Garantiordningen	2.714	16.321
	Supplerende oplysninger fra årsrapporter vedrørende kapitalandele i associerede virksomheder (seneste regnskabsoplysninger)		
	Associerede virksomheder består af:	<u>Hjemsted</u> <u>Ejerandel</u>	<u>Resultat</u>
Hedgeforeningen HP	København 34,8%	46.898	481.325
BI BIOMED.VEN.IV K/S	København 37,0%	-27.494	42.315
		19.404	523.640
8	Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter (Markedsrente- og Seniorordning)		
	Kapitalandele i associerede virksomheder	248.009	366.043
	Kapitalandele (aktier mv.)	2.533.667	2.744.496
	Investeringsforeningsandele	4.266.053	3.813.006
	Obligationer	5.769.739	5.154.926
	Andre udlån	7.533	29.221
	Øvrige (afledte finansielle instrumenter)	94.124	49.651
	Likvider	-148.606	-108.044
	Påløbne renter på investeringsaktiver	40.653	39.116
	Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter, i alt	12.811.172	12.088.415

Noter

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.

2017

2016

9			
	Pensionshensættelser, gennemsnitsrente		
	Pensionshensættelser primo	3.394.974	3.319.369
	Fortjenstmargen primo	0	14.665
		3.394.974	3.334.034
	Pensionsmæssige hensættelser primo		
	Kollektivt bonuspotentiale primo	-20.831	-29.564
	Akkumuleret værdiregulering primo	-1.190.193	-1.056.563
		2.183.950	2.247.907
	Retrospektive hensættelser primo		
	Medlemsbidrag	36.766	38.266
	Rentetilskrivning (grundlagsrente og rentebonus)	76.859	77.656
	Pensionsydelse	-151.946	-157.396
	Omkostningstillæg efter tilskrivning af omkostningsbonus	-1.882	-2.168
	Risikogevinst/-tab efter tilskrivning af risikobonus	7.363	7.038
	Gruppelivspræmie	8.969	8.845
	Omvalg til Markedsrenteordning	-145.796	-37.917
	Andet	226	1.719
		2.014.509	2.183.950
	Retrospektive hensættelser ultimo		
	Akkumuleret værdiregulering ultimo	1.125.570	1.190.193
	Kollektivt bonuspotentiale ultimo	6.422	20.831
		3.146.501	3.394.974
	Pensionsmæssige hensættelser ultimo		
	Fortjenstmargen ultimo	0	0
		3.146.501	3.394.974
	Pensionshensættelser, gennemsnitsrente, i alt		

Fordeling af pensionshensættelser efter rentegrupper for de forsikringsbestande der er omfattet af bekendtgørelse om kontributionsprincippet ultimo 2017

	Garante- rede ydelse	Individuelt bonuspo- tentiale	Kollektivt bonuspo- tentiale	Risiko- margen	Fortjenst- margen	I alt
Rentegruppe 3,25%-4,25%	2.482.402	4.155	0	108.522	0	2.595.079
Rentegruppe 2,25%-3,25%	145.630	0	0	8.743	0	154.373
Rentegruppe 1,25%-2,25%	375.574	4.291	779	10.762	0	391.406
Risikogrupper	-	-	3.723	-	-	3.723
Omkostningsgrupper	-	-	1.920	-	-	1.920
I alt	3.003.606	8.446	6.422	128.027	0	3.146.501

Udlægskonti, skyggekonti, afkastprocent og bonusgrad opdelt på kontributionsgrupper ultimo 2017

	Udlægs- konti	Værdi af udlægs- konti	Skygge- konti	Værdi af skygge- konti	Afkast- procent	Bonusgrad
Rentegruppe 3,25%-4,25%	121.793	0	243.443	0	1,7%	0,3%
Rentegruppe 2,25%-3,25%	16.423	0	11.057	0	1,2%	0,0%
Rentegruppe 1,25%-2,25%	288	0	0	0	1,1%	1,5%
I alt	138.504	0	254.500	0	1,6%	0,5%

Skyggekonti skal nedbringes med 1/3 de næste 3 år – enten ved indtægtsførsel til egenkapitalen (såfremt det realiserede resultat tillader det) eller ved nedskrivning. Der forventes ikke indtægtsførsel til egenkapitalen i kommende perioder.

Omkostningsgrupper inden for kontribution

Omkostningstillæg efter tilskrivning af omkostningsbonus	1.882
Forsikringsmæssige driftsomkostninger	-2.087
Omkostningsresultat	-205
Omkostningsresultat i procent	-0,01%

Risikogrupper inden for kontribution

Risikoresultat efter tilskrivning af risikobonus	-7.442
Risikoresultat efter tilskrivning af risikobonus i procent	-0,23%

Forrentning af kundemidler efter omkostninger før skat

-4,5%

Noter

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.

2017

2016

9 Pensionshensættelser, gennemsnitsrente (fortsat)

Fordeling af pensionshensættelser efter rentegrupper for de forsikringsbestande der er omfattet af bekendtgørelse om kontributionsprincippet ultimo 2016

	Garante- rede ydelse	Individuelt bonuspo- tentiale	Kollektivt bonuspo- tentiale	Risiko- margen	Fortjenst- margen	I alt
Rentegruppe 3,25%-4,25%	2.768.912	4.120	0	78.745	0	2.851.777
Rentegruppe 2,25%-3,25%	141.735	0	0	6.665	0	148.400
Rentegruppe 1,25%-2,25%	349.336	23.721	13.910	909	0	387.876
Risikogrupper	-	-	4.796	-	-	4.796
Omkostningsgrupper	-	-	2.125	-	-	2.125
I alt	3.259.983	27.841	20.831	86.319	0	3.394.974

Udlægskonti, skyggekonti, afkastprocent og bonusgrad opdelt på kontributionsgrupper ultimo 2016

	Udlægs- konti	Værdi af udlægs- konti	Skygge- konti	Værdi af skygge- konti	Afkast- procent	Bonusgrad
Rentegruppe 3,25%-4,25%	88.362	0	405.738	0	8,2%	0,2%
Rentegruppe 2,25%-3,25%	10.493	0	18.428	0	10,7%	0,0%
Rentegruppe 1,25%-2,25%	0	0	0	0	11,4%	11,1%
I alt	98.855	0	424.166	0	8,6%	1,9%

Omkostningsgrupper inden for kontribution

Omkostningstillæg efter tilskrivning af omkostningsbonus	2.168
Forsikringsmæssige driftsomkostninger	-1.877
Omkostningsresultat	291
Omkostningsresultat i procent	0,01%

Risikogrupper inden for kontribution

Risikoresultat efter tilskrivning af risikobonus	-7.116
Risikoresultat efter tilskrivning af risikobonus i procent	-0,22%

Forrentning af kundemidler efter omkostninger før skat

5,0%

Noter

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.		2017	2016
10	Pensionshensættelser, markedsrente		
	Pensionshensættelser primo	11.984.032	11.582.582
	Fortjenstmargen primo	0	0
	Pensionsmæssige hensættelser primo	11.984.032	11.582.582
	Kollektivt bonuspotentiale primo	0	0
	Akkumuleret værdiregulering primo	-2.370	-25.497
	Retrospektive hensættelser primo	11.981.662	11.557.085
	Medlemsbidrag	342.432	346.285
	Rentetilskrivning (grundlagsrente og rentebonus)	730.138	598.239
	Pensionsydelse	-646.466	-604.645
	Omkostningstillæg efter tilskrivning af omkostningsbonus	-10.534	-11.318
	Risikogevinst/-tab efter tilskrivning af risikobonus	33.530	43.953
	Gruppelivspræmie	-8.969	-8.845
	Betaling for garanti	-2.871	-3.879
	Omvalg fra garantiordning	145.796	37.917
	Omvalgsbonus efter PAL	88.635	24.103
	Ekstraordinær kompensation til invalidepensionister	15.702	0
	Andet	641	2.767
	Retrospektive hensættelser ultimo	12.669.696	11.981.662
	Akkumuleret værdiregulering ultimo	1.389	2.370
	Kollektivt bonuspotentiale ultimo	0	0
	Pensionsmæssige hensættelser primo	12.671.085	11.984.032
Fortjenstmargen primo	0	0	
Pensionshensættelser, markedsrente, i alt	12.671.085	11.984.032	
Forrentning af kundemidler efter omkostninger før skat	8,8%	6,7%	
Afkast og risiko for markedsrenteprodukter			
	Pct. af gennemsnitlige		
År til pension	hensættelser	Afkast i pct.	Risiko
30 år	0,0%	-	-
15 år	0,0%	-	-
5 år	0,0%	-	-
5 år efter	0,0%	-	-
Ikke livscyklus	100,0%	7,5%	4,25

Noter

Note Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.

2017

2016

11 Sikkerhedsstillelser

Følgende aktiver til bogført værdi er optaget i register efter § 167 i lov om finansiel virksomhed

Kapitalandele i associerede virksomheder	250.723	382.364
Kapitalandele	2.357.189	2.371.754
Investeringsforeningsandele	4.337.897	3.870.391
Obligationer	9.395.781	9.200.105
Andre udlån	9.192	36.008
Øvrige	-41.716	-53.485
Tilgodehavende renter	78.001	78.323
Registrerede aktiver, i alt	16.387.067	15.885.460

Følgende aktiver til bogført værdi er stillet til sikkerhed på collateral-aftaler vedrørende finansielle instrumenter eller er repofinansieret og dermed ikke disponible

Obligationer	3.980	56.301
--------------	-------	--------

12 Eventualaktiver og -forpligtelser

Pensionskassen har givet tilsagn om yderligere investering i aktier, investeringsfonde mv. for et beløb på 328 mio. kr.

EU-domstolen har i 2014 afsagt en præjudiciel dom, hvorefter visse ydelser til investeringsforeningslignende pensionskasser potentielt kan fritages for moms. Østre Landsret har i 2015 truffet endelig dansk afgørelse i sagen, og SKAT har i forlængelse heraf i efteråret 2015 udsendt styresignaler herom.

Styresignalerne implementerer praksisændringen i dansk praksis, så pensionskasser og livsforsikringselskaber omfattes af momsfritagelsen. Pensionskassen har opgjort skønnet tilgodehavende efter retningslinjerne i styresignalerne. Den endelige definition af, hvilke ydelser der er omfattet af fritagelsen samt opgørelsen af kravenes størrelse, vil først blive afklaret ved sagsbehandling hos SKAT.

Noter

Note	Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.	2017	2016
13	Personaleomkostninger, nærtstående parter og revisionshonorar		
	Personaleomkostninger		
	Lønninger og vederlag	4.007	3.185
	Pensionsbidrag	496	381
	Andre udgifter til social sikring	2	2
	Refusioner	-70	-70
	Afgifter beregnet på grundlag af personaleantallet eller lønsummen	494	371
	Personaleomkostninger, i alt	4.929	3.869
	Heraf udgør:		
		Antal personer i gruppen	
		2017	2016
	Fast løn og pensionsbidrag til direktion	1	1
	Variabel løn til direktion	-	-
	Fast vederlag til bestyrelse	6	7
	Variabelt vederlag til bestyrelse	-	-
	Fast løn, vederlag og pensionsbidrag til øvrige ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil	12	9
	Variabel løn til øvrige ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil	-	-
	Lønninger, pensionsbidrag og vederlag til direktion, bestyrelse og øvrige ansatte, hvis aktiviteter har væsentlig indflydelse på virksomhedens risikoprofil	4.562	3.656
	Pensionskassens lønpolitik er gengivet på www.isp.dk/om-isp/organisation/loenpolitik .		
	Lønninger, pensionsbidrag og vederlag til direktion		
	Karin Elbæk Nielsen	1.589	1.601
	Lønninger, pensionsbidrag og vederlag til direktion, i alt	1.589	1.601
	Vederlag for direktionens deltagelse i bestyrelser og repræsentantskaber tilfalder pensionskassen. Karin Elbæk Nielsen kan opsige sin stilling med fire måneders varsel. Pensionskassen kan opsige Karin Elbæk Nielsen med ni måneders varsel, og hun vil i så fald modtage løn i opsigelsesperioden.		
	Vederlag til bestyrelse og medlemsrevisor		
	Lars Bytoft, formand	243	243
	Lars Kehlet Nørskov, næstformand	120	120
	Søren Skibstrup Eriksen	-	50
	Michael Herold	100	100
	Finn Rosendal Larsen	100	50
	Merete Lykke Rasmussen	100	100
	Jesper Schiøler	140	140
	Just Benner Knudsen, medlemsrevisor	35	35
	Vederlag til bestyrelse og medlemsrevisor, i alt	838	838
	Gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede i regnskabsperioden	2	2
	Nærtstående parter		
	Som nærtstående parter anses bestyrelse og direktion samt associerede virksomheder. Bortset fra sædvanlig ledelsesafsløtning jf. ovenstående, er der ikke sket transaktioner med nærtstående parter i regnskabsåret.		

Noter

Note	2017	2016
------	------	------

13 Personaleomkostninger, nærtstående parter og revisionshonorar (fortsat)

Revisionshonorar til ekstern revision

Lovpligtig revision af årsregnskabet	444	444
Erklæringsopgaver med sikkerhed	141	93
Skatterådgivning	-	25
Andre ydelser	18	54
Samlet honorar, i alt	603	616

Honorar for ikke-revisionsydelser leveret af Deloitte Statsautoriseret Revisionspartnerselskab til Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører vedrører lovpligtige erklæringsopgaver samt anden generel regnskabs- og skatterådgivning.

14 Bestyrelsens og direktionens ledelseshverv

Bestyrelsens og direktionens ledelseshverv fremgår af ledelsesberetningen, side 12, afsnittet "Honorar, øvrige hverv og vurdering af formanden for revisionsudvalgets kompetencer".

15 Specifikation af aktiver i gennemsnitsrenteprodukter og disses afkast

Alle beløb er anført i mio. kr.

	Markedsværdi		Afkast i pct. p.a. før pensions- afkastskat
	Primo	Ultimo	
1.0 Grunde og bygninger, i alt	96,7	92,7	11,0%
2.1 Noterede kapitalandele	45,5	67,1	28,5%
2.2 Unoterede kapitalandele	53,3	81,2	13,6%
2.0 Kapitalandele i alt	98,8	148,3	18,6%
3.1 Stats- og realkreditobligationer	3.216,6	2.814,2	0,6%
3.2 Indeksobligationer	53,2	17,0	7,7%
3.3 Kreditobligationer og emerging markets obligationer	41,1	40,7	13,2%
3.4 Udlån mv.	6,9	1,7	-73,8%
3.0 Obligationer og udlån, i alt	3.317,8	2.873,6	0,7%
5.0 Øvrige finansielle investeringsaktiver	0,0	-105,6	-0,2%
6.0 Afledte finansielle instrumenter	-0,4	118,0	-0,6%

Afkastskemaet er udarbejdet som foreskrevet i Finanstilsynets regnskabsbekendtgørelse. Kategoriseringen af aktiverne svarer ikke nødvendigvis til kategoriseringen anvendt i balancen. Fx er aktier i ejendomsselskaber opført under grunde og bygninger i alt, mens de i balancen er behandlet som kapitalandele. Påløbne, ikke forfaldne, renter er medregnet under det rentebærende aktiv, mens investeringsforeninger medregnes under den aktivkategori, som investeringsforeningen investerer i.

Nøgletallene er beregnet ud fra et tilnærmet dagligt tidsvægtet afkast.

Noter

Note

16	Specifikation af aktiver i markedsrenteprodukter og disses afkast Alle beløb er anført i mio. kr.	Markedsværdi		Afkast i pct. p.a. før pensions- afkastskat
		Primo	Ultimo	
1.0	Grunde og bygninger, i alt	525,6	488,8	7,3%
2.1	Noterede kapitalandele	4.332,1	5.141,0	12,5%
2.2	Unoterede kapitalandele	486,5	448,0	10,8%
2.0	Kapitalandele i alt	4.818,6	5.589,0	12,0%
3.1	Stats- og realkreditobligationer	4.120,2	5.301,5	1,0%
3.2	Indeksobligationer	163,9	48,9	7,7%
3.3	Kreditobligationer og emerging markets obligationer	2.150,2	1.499,8	2,0%
3.4	Udlån mv.	29,6	7,7	-73,8%
3.0	Obligationer og udlån, i alt	6.463,9	6.857,9	0,3%
5.0	Øvrige finansielle investeringsaktiver	0,3	-169,5	-0,2%
6.0	Afledte finansielle instrumenter	280,1	24,0	1,3%

Afkastschemaet er udarbejdet som foreskrevet i Finanstilsynets regnskabsbekendtgørelse. Kategoriseringen af aktiverne svarer ikke nødvendigvis til kategoriseringen anvendt i note 8. Fx er aktier i ejendomsselskaber opført under grunde og bygninger i alt, mens de i noten er behandlet som kapitalandele. Påløbne, ikke forfaldne, renter er medregnet under det rentebærende aktiv, mens investeringsforeninger medregnes under den aktivkategori, som investeringsforeningen investerer i.

Nøgletallene er beregnet ud fra et tilnærmet dagligt tidsvægtet afkast.

17	Følsomhedsoplysninger pr. 31. december 2017 Alle beløb er anført i mio. kr.	Påvirkning af egenkapitalen
	Rentestigning på 1,0 pct. point	-47,5
	Rentefald på 1,0 pct. point	-45,2
	Aktiekursfald på 12 pct.	-7,9
	Ejendomsprisfald på 8 pct.	-14,3
	Valutakursrisiko (VaR 99 pct.)	-0,7
	Tab på modparter på 8 pct.	-0,1

Skemaet viser følsomheden på investeringsaktiverne og pensionshensættelserne ved indtræden af enkeltstående hændelser. Skemaet er udfyldt i overensstemmelse med vejledningerne til de indberetninger om effekterne af risici, som tidligere skulle foretages til Finanstilsynet.

18	Oplysninger om de 10 største aktieplaceringer Alle beløb er anført i mio. kr.	Dagsværdi 31. december 2017	Målt i pct. af investerings aktiver
	Selskab		
	Global Stock Index Fund	305,8	1,8%
	Japan Stock Index Fund	186,8	1,1%
	Samsung Electron	105,2	0,6%
	Vestjysk Bank	88,1	0,5%
	Citigroup Inc/US	83,7	0,5%
	Microsoft Corp.	79,3	0,5%
	Oracle Corp.	75,1	0,4%
	Novo Nordisk B	68,4	0,4%
	Johnson & Johnson	61,4	0,4%
	Baidu ADR	59,2	0,4%

Noter

Note

19 Finansielle derivater pr. 31. december 2017

Pensionskassen anvender finansielle derivater til styring af valuta-, rente- og aktierisici. Herudover anvendes rentederivater til afdækning af ydelsesgarantier.

Der er indgået collateral-aftaler vedrørende finansielle derivater. I den forbindelse er der modtaget sikkerhedsstillelse i form af danske realkreditobligationer på 166 mio. kr.

Finansielle derivater indregnes og måles til dagsværdi.

Alle beløb er anført i hele 1.000 kr.	Udløb	Hovedstol	Regnskabs- mæssig værdi
Renteswaps	2031-2035	1.418.851	106.271
Valutaterminsforretninger	2018	3.603.710	24.333
Ejendomsafkastaftale AP Ejendomme A/S	2019	864.456	85.953
Finansielle derivater, i alt			216.557
Indregnet under posten "Øvrige (afledte finansielle instrumenter)"			144.510
Indregnet under posten "Investeringsaktiver tilknyttet markedsrenteprodukter"			94.124
Indregnet under posten "Gæld på afledte finansielle instrumenter"			-22.077
Finansielle derivater, i alt			216.557

20 Femårsoversigt

Femårsoversigten bestående af hovedtal og nøgletal findes i beretningen på side 1.

21 Risikoplysninger

Risikoplysninger fremgår af ledelsesberetningen, side 11, afsnittet "Risikostyring og solvens", alene i afsnittene "Finansielle risici", "Forsikringsmæssige risici" og "Operationelle risici".

Den 1. januar 2016 trådte Solvens II-kravene i kraft og Pensionskassen overgik derved til de nye solvensregler. Pensionskassen anvender standardmodellen til opgørelse af solvens med en volatilitetsjusteret rentekurve til opgørelse af hensættelserne.

Læsevejledning til nøgletal

Afkastnøgletal

Afkastnøgletallene angiver årets samlede formueafkast efter fradrag for investeringsomkostninger målt i procent af de pensionsmæssige hensættelser. Afkastet beregnes ud fra en pengevægtet metode, hvor der tages hensyn til den tidsmæssige placering af større ind- og udbetalinger i årets løb.

1. Afkastpct. relateret til gennemsnitsrente produkter viser det afkast før pensionsafkastskat, som pensionskassen har opnået på gennemsnitsrente produkter.

2. Afkastpct. relateret til markedsrente produkter viser det afkast før pensionsafkastskat, som pensionskassen har opnået på markedsrente produkter.

3. Risiko på afkast relateret til markedsrente produkter opgøres som standardafvigelsen på det månedlige afkast relateret til markedsrente produkter over de seneste 36 måneder. Tallet viser, på en risikoskala fra 1-7, hvor 1 er udtryk for lav risiko og 7 udtryk for høj risiko, hvor stor risiko der er forbundet med afkastet relateret til markedsrente produkter.

Omkostningsnøgletal

Omkostningsnøgletallene omhandler omkostninger til administration af pensionsordningen (omkostninger vedrørende investeringsvirksomheden fratrækkes i formueafkastet ved beregning af afkastnøgletallene, jf. ovenfor).

4. Omkostningsprocent af hensættelser viser omkostningerne målt i procent af de pensionsmæssige hensættelser. Nøgletallet angiver, hvor meget pensionskassens forrentningsevne ville blive nedsat, hvis afkastet var den eneste kilde til omkostningsdækning.

5. Omkostninger pr. forsikret viser det bidrag til omkostninger, som hvert medlem (inkl. ægtefælle og børnepensionister) ville betale, hvis omkostningerne blev fordelt ligeligt blandt dem.

Forrentningsnøgletal

6. Egenkapitalforrentning efter skat viser årets resultat efter pensionsafkastskat målt i procent af den gennemsnitlige egenkapital.

Solvensnøgletal

7. Solvensdækning udtrykker størrelsen af kapitalgrundlaget målt i procent af solvenskapitalkravet.

ISP

Østbanegade 135
2100 København Ø

Tlf 7024 9600
isp.dk

CVR 1217 3210

Pension for alle pengene